

SEMMELWEIS EGYETEM

Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet,
Nanokémiai Kutatócsoport

Lágy Anyagok
Laboratóriuma

TRANSPORTFOLYAMATOK II biológiai rendszerekben

Zrínyi Miklós

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

mikloszrinyi@gmail.com

Konduktív transzportfolyamatok egységes leírása

	diffúzió	hővezetés	reológia
ÁRAM:	komponens áram (tömeg áram)	energia áram	impulzus áram
HAJTÓERŐ:	∇c	∇T	∇v
ÁRAMSŰRŰSÉG:	$j_n = -D\nabla c$	$j_Q = -k\nabla T$	$j_i = -\eta\nabla v$
VÁLTOZÁS:	$\frac{\partial c}{\partial t} = D\nabla^2 c$	$\frac{\partial T}{\partial t} = \alpha\nabla^2 T$	

Fick

Fourier

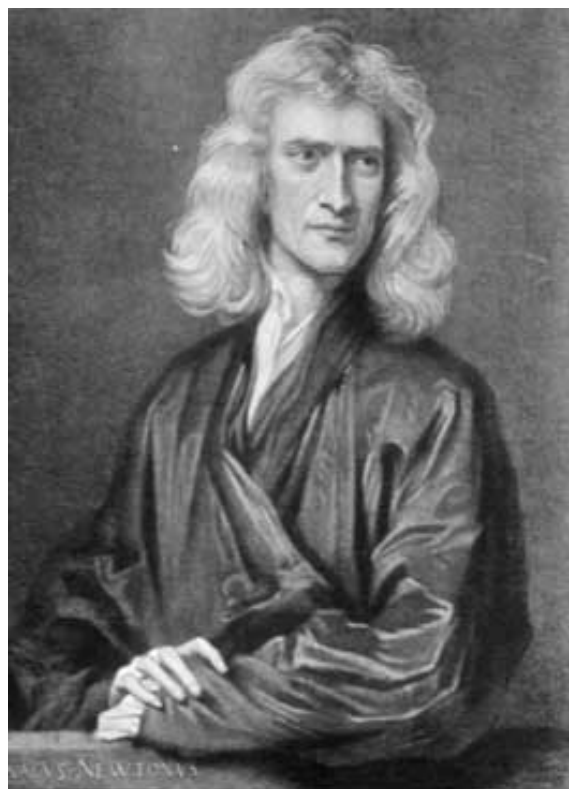
Newton

Laplace operátor: $\nabla^2 = \frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2}$

A különböző anyagi rendszerek folyásával foglalkozó tudományt 1928-ban **Bingham** javaslatára nevezték el **reológiának**.

(Rheos logos = folyástan)

Sir Isac Newton (1642-1727)

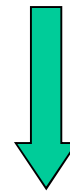
Ha egy testre **erő** hat

- **hely**változás
- **alak**változás

DEFORMÁCIÓ

rugalmas

viszkózus

Fluidumok áramlása

Fluid fázis: a folyadék és a gáz halmazállapot összefoglaló neve, amely arra utal, hogy az anyagok mindkét állapotban viszonylag könnyen változtatják alakjukat, könnyen folynak.

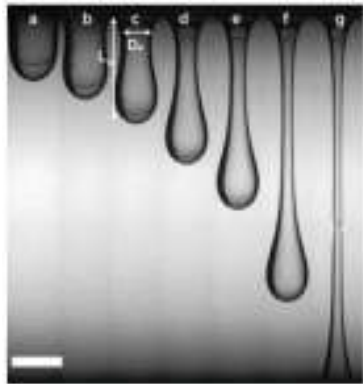
A reológiai viselkedés viszonylagossága

Deborah-szám

$$D_e = \frac{\tau}{t}$$

← Relaxációs idő

← Megfigyelés ideje

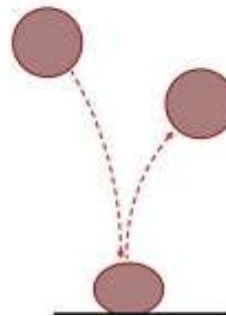
$$D_e \approx 1$$

viszkoelasztikus

$$D_e \gg 1$$

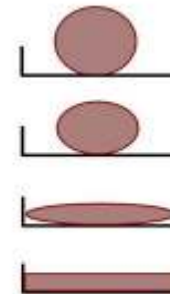
szilárd

rugalmas

$$\tau \gg t$$

viszkózus

$$D_e \ll 1$$

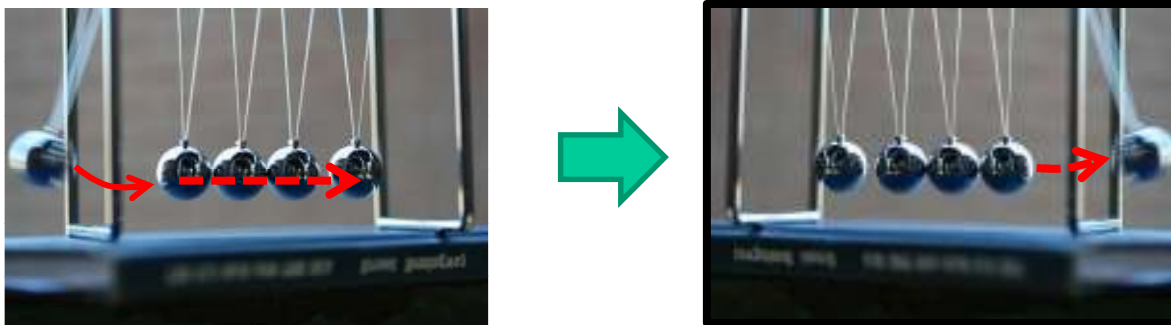
folyékony

$$\tau \ll t$$

Még a kőzetek is folynak a geológiai időtartam alatt!

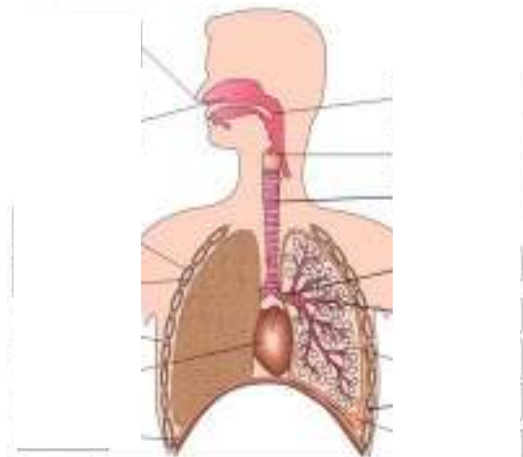
REOLÓGIA

(*konduktív impulzustranszport*)

(Rheos logos = áramlástan)

Légzés

Vérkeringés

A térfogatáram hajtóereje: a nyomáskülönbség

$$1 \text{ Hgmm} = 133,32 \text{ Pa}$$

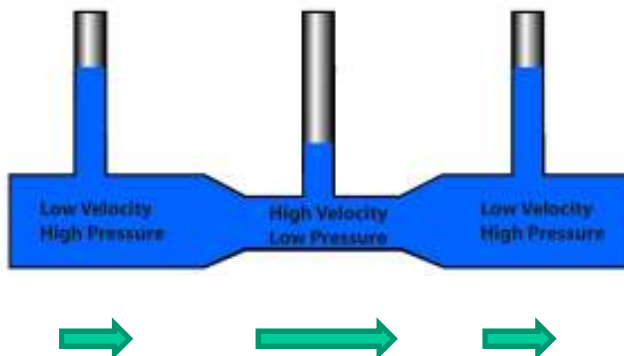
$$1 \text{ atm} = 735,55 \text{ Hgmm}$$

	P/Hgmm
arteriás (szisztolés)	100 - 140
arteriás (diasztolés)	60 - 90
kapilláris az artéria végénél	30

Alapfogalmak

Folyás

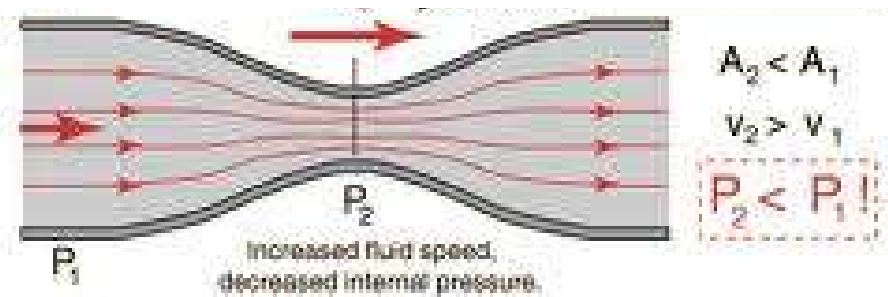
lamináris,
turbulens,
összenyomható,
összenyomhatatlan,
„száraz”,
viszkózus,
állandó,
pulzáló,
rotáló.

Daniell Bernoulli
1700-1782

Bernoulli egyenlet

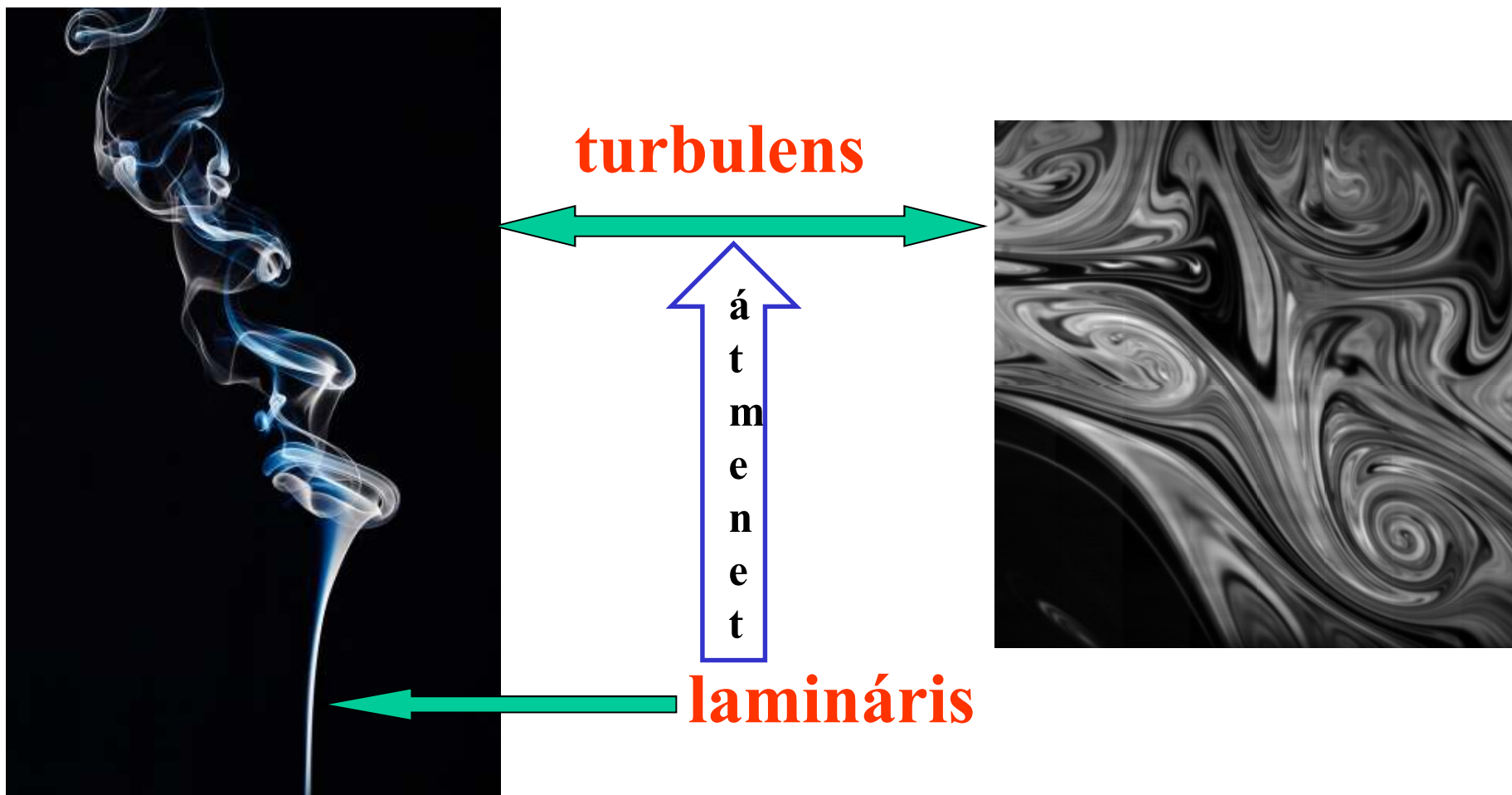
$$p + \frac{1}{2} \rho v_x^2 + \rho gh = konst.$$

$$v_1 A_1 = v_2 A_2 = konst.$$

Az áramlás típusai

$$R_e = \frac{\text{tehetetlenségi}}{\text{viszkózus}} \left. \vphantom{\frac{\text{tehetetlenségi}}{\text{viszkózus}}} \right\} \text{erők}$$

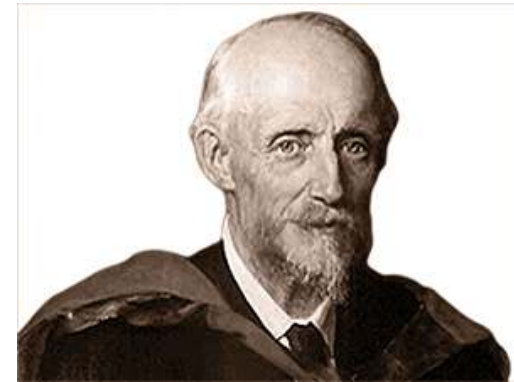
$$R_e = \frac{v \cdot \rho \cdot d}{\eta}$$

v : átlagos áramlási sebesség

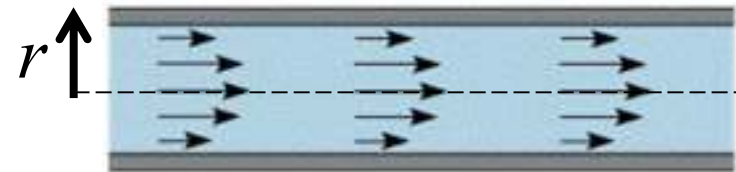
ρ : folyadék sűrűsége

η : viszkozitás

d : átmérő

Osborne Reynolds
1842-1912

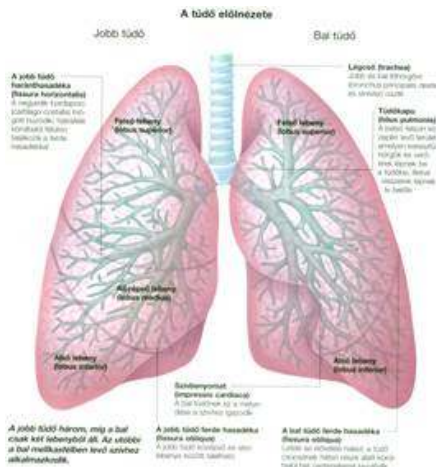
ha $R_e < 2100$

Lamináris áramlás

Megjegyzés: ha átmérő helyett sugarat használunk, akkor $Re=1150$

Levegő áramlása a tüdőben

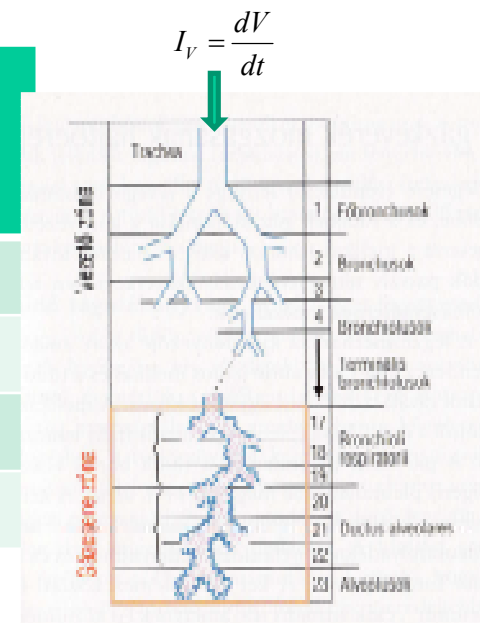

23 generáció a légcsövek átmérőjében

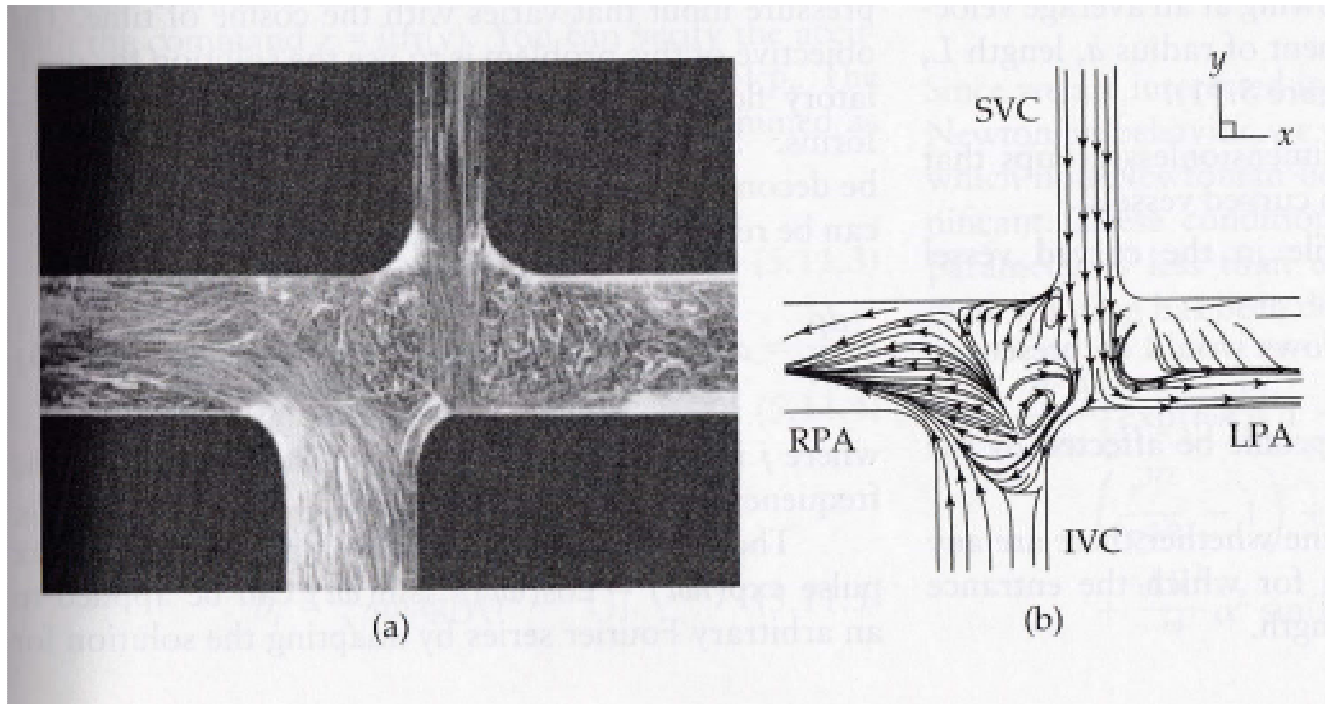
Normál légzés	Heves légzés
12/perc	30/perc

átmé rő (cm)	ν (cm/s)	Re	ν (cm/s)	Re
1,8	197	2325	790	9324
0,56	250	921	1002	3684
0,35	161	369	643	1476
0,13	38	32	151	127

$$\frac{dV_{lev.}}{dt} \approx 6 \text{ L / min} \quad \longrightarrow \quad O_2 \sim 2 \text{ kg / nap}$$

Csak heves légzésnél lép fel turbulencia a vastagabb légcsövekben.

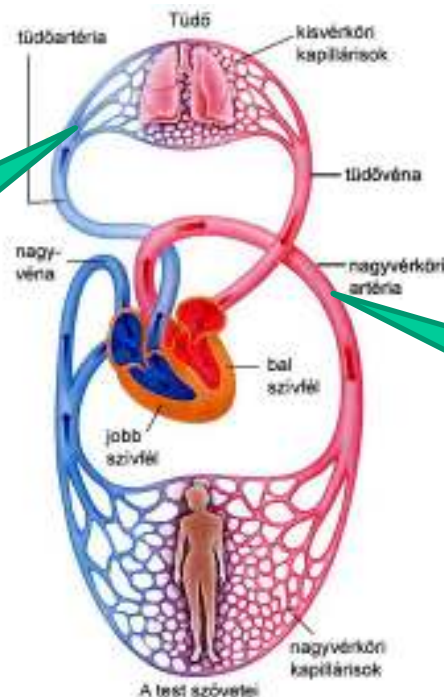
Elágazásoknál és szűkületeknél könnyen kialakulhat turbulencia!

A vérkeringés

Impulzus, anyag és energia transzport

A **kisvérkör**, amelynek feladata a szívből a tüdőbe eljuttatni az oxigénben szegény és széndioxidban dús vért és a tüdőből a szívbe szállítani az oxigénben dús vért.

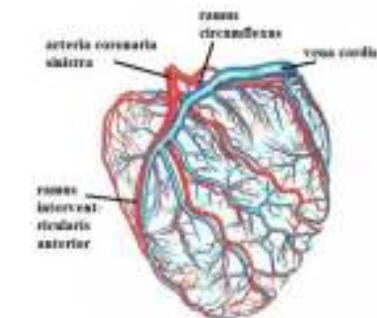
A **nagyvérkör**, amely a szívből a szervekhez juttatja az oxigénben dús és onnan szállítja el az „elhasznált” vért együttesen alkotja a vérkeringést.

A gázcserét végzi el

Az oxigénnel dúsult vért juttatja a szövetekbe.

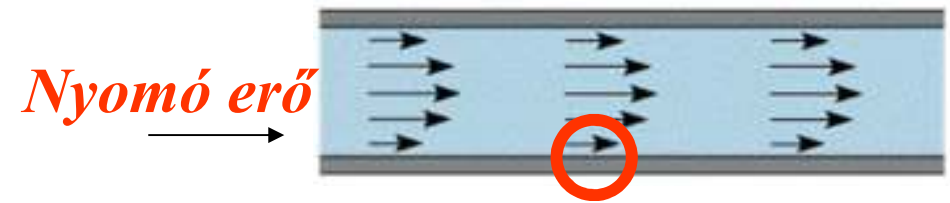
Vér áramlása a szív- és érrendszerben

erek	átmérő cm	Max seb. cm/s	Re Max.	Átl. seb. cm/s	Re átlag
↑ aorta	1,5	120	4500	20	750
↓ aorta	1,3	105	3400	20	648
femorális artéria	0,4	100	1000	10	100
kapilláris	0,0006	7	0,001	0,02	10^{-6}

A keringési rendszer (cardiovascularis) többségében **az áramlás lamináris**. Kivétel a szívből az aortába kilökődő vér áramlása.

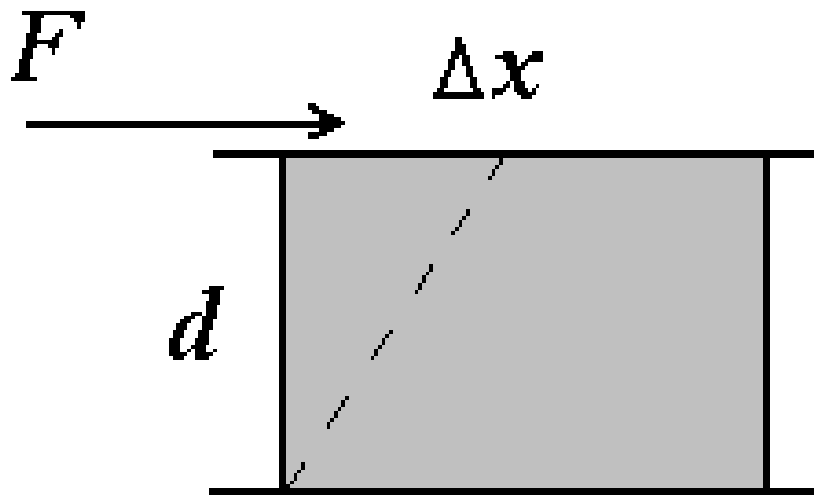
Alapfogalmak:

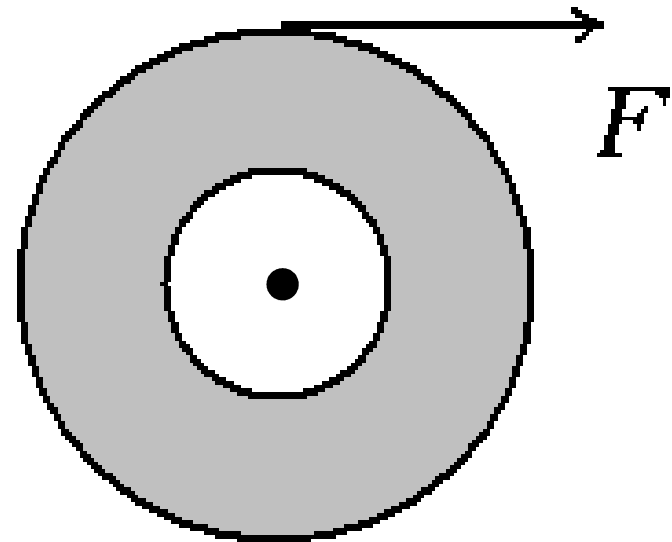
Nyomó erő

Nyíró erő

Nyírás: tangenciálisan ható (***nyíró***)erő (F) vált ki deformációt.

Tiszta nyírás

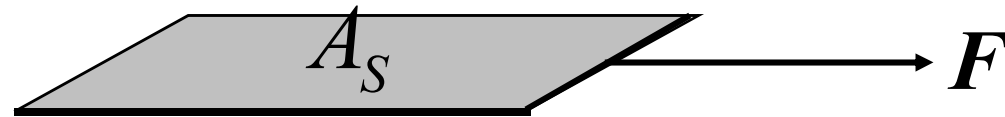

Rotációs nyírás

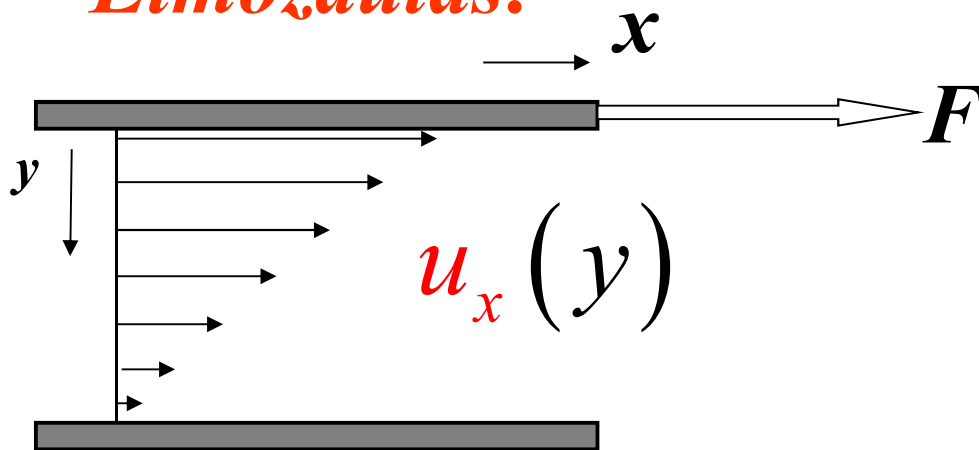
Alapfogalmak:

Nyírófeszültség:

$$\tau = \frac{F}{A_S}$$

Elmozdulás:

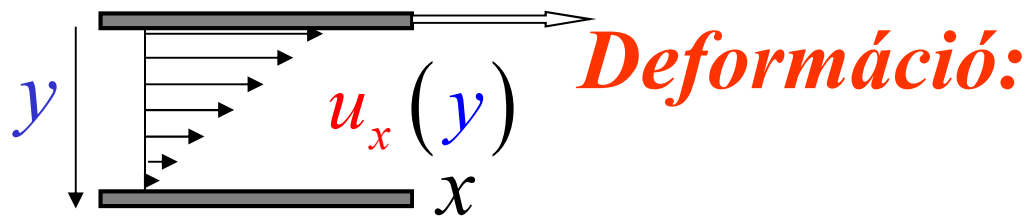

Deformáció:

$$\gamma = \frac{du_x(y)}{dy}$$

Alapfogalmak:

$$\gamma = \frac{du_x}{dy}$$

Deformáció sebesség:

$$\frac{d\gamma}{dt}$$

$$\frac{d\gamma}{dt} = \frac{d}{dt} \left(\frac{du_x}{dy} \right) = \frac{d}{dy} \left(\frac{du_x}{dt} \right) = \frac{dv_x}{dy}$$

A deformáció sebesség megegyezik a sebesség gradienssel!

Konduktív transzportfolyamatok egységes leírása

	diffúzió	hővezetés	reológia
ÁRAM:	komponens áram (tömeg áram)	energia áram	impulzus áram
HAJTÓERŐ:	∇c	∇T	∇v
ÁRAMSŰRŰSÉG:	$j_n = -D\nabla c$	$j_Q = -k\nabla T$	$j_i = -\eta\nabla v$
VÁLTOZÁS:	$\frac{\partial c}{\partial t} = D\nabla^2 c$	$\frac{\partial T}{\partial t} = \alpha\nabla^2 T$	

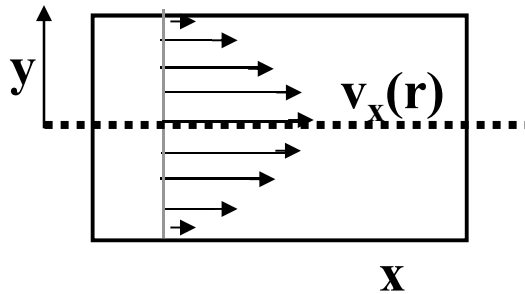
Fick

Fourier

Newton

Laplace operátor: $\nabla^2 = \frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2}$

A reológia alapösszefüggése. **Newton egyenlet**

$$j_i = -\eta \frac{dv_x}{dy}$$

$$\tau = \eta \frac{dv_x}{dy}$$

Kapcsolat a nyírófeszültség és a sebesség gradiens között:

Nyírófeszültség:

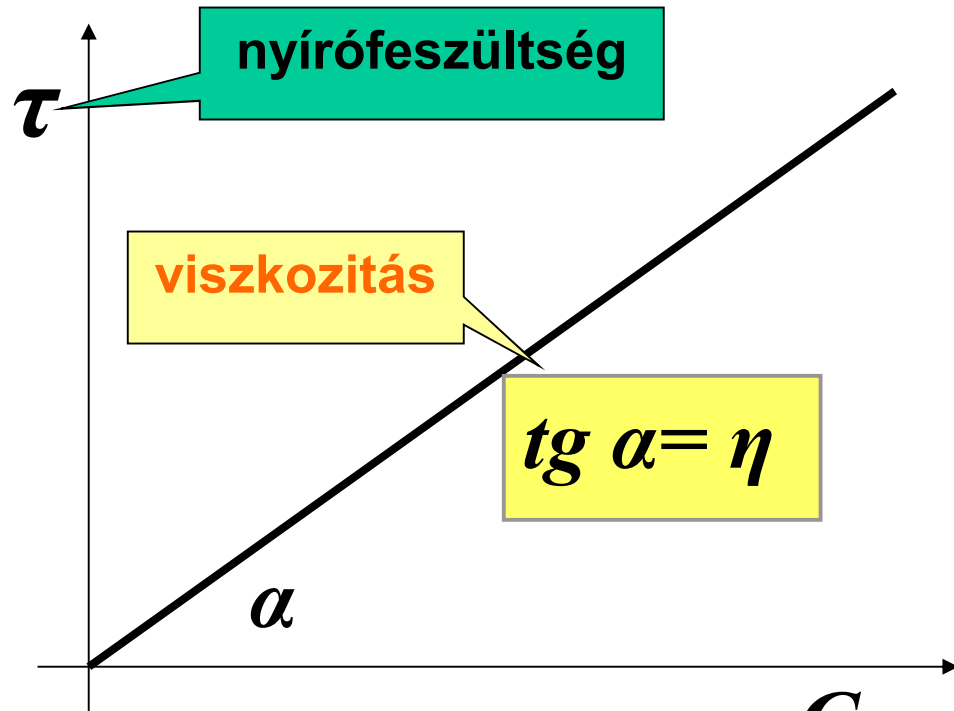
$$\tau = \frac{F}{A_S}$$

Sebesség gradiens:

$$G = \frac{dv_x}{dy} = \frac{\Delta v_x}{r}$$

Newtoni folyadék **folyásgörbéje**

*víz,
tej,
cukor oldat,
étolaj*

$$\tau = \eta \cdot G$$

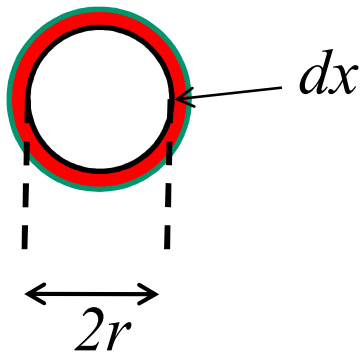
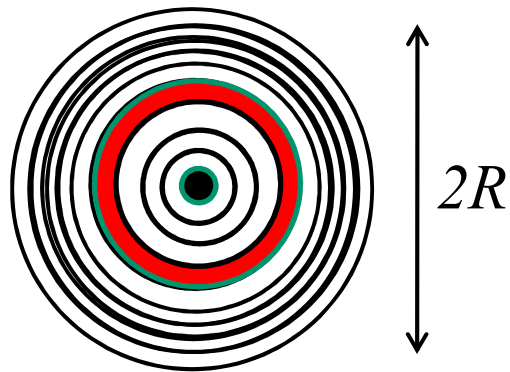
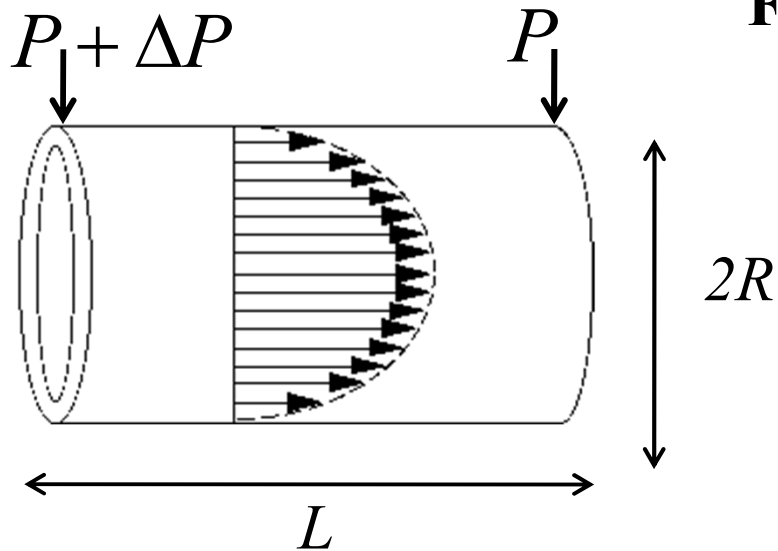
$$[Pa]$$

$$[Pa \cdot s]$$

$$[s^{-1}]$$

sebesség gradiens
vagy
deformáció sebesség

Folyadék áramlása kapillárisban áramlási profil

$$\tau = \eta \cdot \frac{dv_x}{dr}$$

$$\tau = \frac{r^2 \pi \cdot dP}{2r\pi \cdot dx} = \frac{r}{2} \cdot \frac{dP}{dx} = -\frac{r}{2} \frac{\Delta P}{L}$$

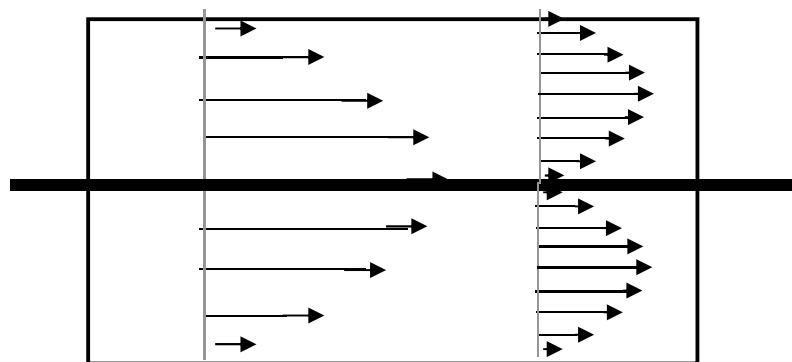
$$dv_x = \frac{\tau}{\eta} dr = -\frac{\Delta P}{2L\eta} \cdot r \cdot dr = -\frac{\Delta P}{4L\eta} \cdot d(r^2)$$

$$v_x(r = R) = 0$$

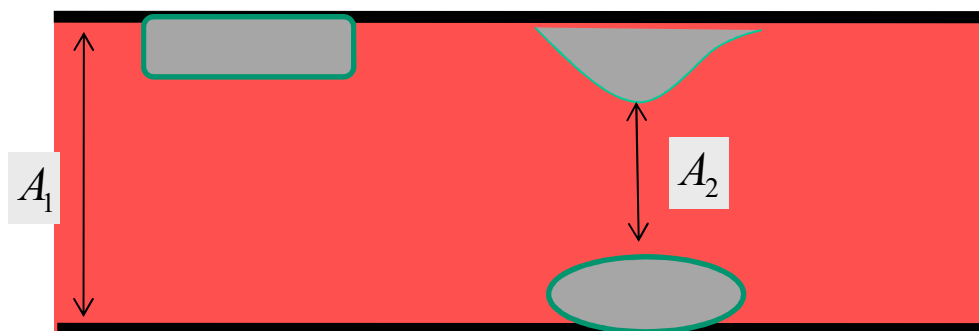
$$v_x(r) = -\frac{\Delta P}{4L\eta} \cdot r^2 + konst.$$

$$v_x(r) = \frac{\Delta P}{4L\eta} \cdot (R^2 - r^2) = \frac{\Delta P R^2}{4L\eta} \cdot \left(1 - \frac{r^2}{R^2}\right)$$

Parabolikus sebesség profil módosulása

katéter

turbulens

$$v_x(r) = \frac{\Delta P R^2}{4L\eta} \cdot \left(1 - \frac{r^2}{R^2}\right) \quad \text{Folyadék áramlása kapillárisban}$$

térfogatáram

$$v_{\max} = \frac{R^2}{4\eta} \cdot \frac{\Delta P}{L}$$

$$v_x(r) = v_{\max} \cdot \left(1 - \frac{r^2}{R^2}\right)$$

$$I_V = 2\pi \cdot \int_0^R r \cdot v_x(r) \cdot dr$$

$$I_V = 2\pi \cdot \int_0^{R_0} r \cdot v_{\max} \cdot \left(1 - \frac{r^2}{R^2}\right) \cdot dr$$

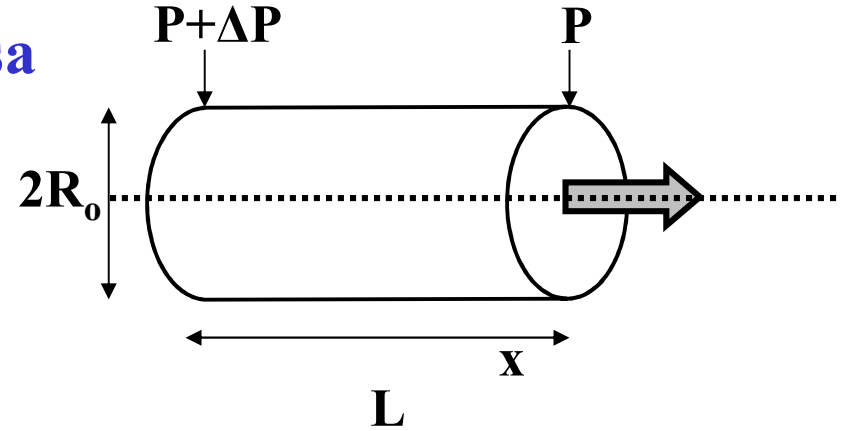
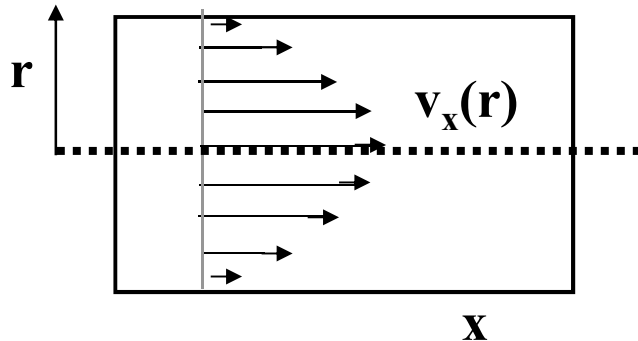
$$I_V = \frac{\pi \cdot R_o^4}{8\eta} \cdot \frac{\Delta P}{L}$$

$$\overline{v_x} = \frac{I_V}{R_o^2 \pi} = \frac{R_o^2}{8\eta} \cdot \frac{\Delta P}{L} = \frac{1}{2} v_{\max}$$

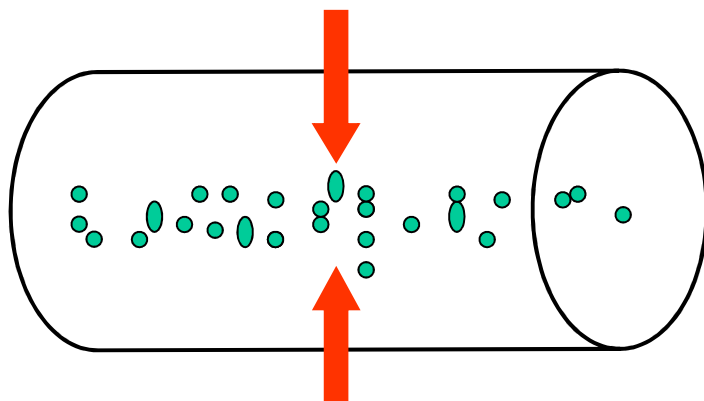
Newtoni folyadék lamináris áramlása

(összefoglalás)

Parabolikus sebesség profil

$$v_z(r) = \frac{\Delta P R_0^2}{4L\eta} \cdot \left(1 - \frac{r^2}{R_0^2}\right)$$

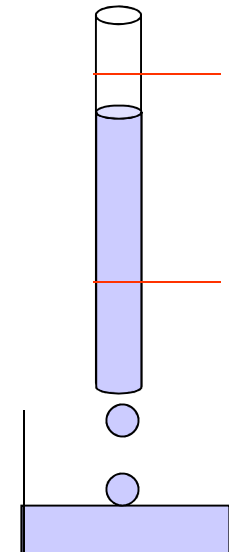

Hagen-Poiseuille törvény

$$I_V = \frac{\pi \cdot R_o^4}{8\eta} \cdot \frac{\Delta P}{L}$$

$$p + \frac{1}{2} \rho v_x^2 + \rho gh = const \text{ Bernoulli törvény}$$

Térfogatóram

Dinamikai viszkozitás (általában ezt értjük viszkozitás alatt
pascal secundum ($Pa \cdot s$))

Régebben Jean Louis Marie Poiseuille (1797-1869)
tiszteletére használták a

$$1 \text{ poise} = 100 \text{ centipoise} = 0.1 \text{ Pa} \cdot \text{s}.$$

Az orvosi gyakorlatban ma is gyakran a cP (centi-poise)-t
használják

Fluiditás a viszkozitás reciproka

Kinematikai viszkozitás: a dinamikai viszkozitás és a
sűrűség hányadosa ($m^2 s^{-1}$) vagy *stoke* (St).

Néhány folyadék viszkozitása

anyag	T/ °C	viszkozitás / $mPa \cdot s$
víz	20	1,0
glicerin	20	1500
n-pentán	20	0,23

biofolyadék	T/ °C	viszkozitás / $mPa \cdot s$
vér	37	4 (nem Newtoni !)
vér plazma	37	1,5
könny	37	0,73 – 0,97
levegő	18	0,018
liquor	20	1,02

Relatív viszkozitás (η_{rel}).

$$\eta_{rel} = \frac{\eta}{\eta_o} = \frac{t}{t_o}$$

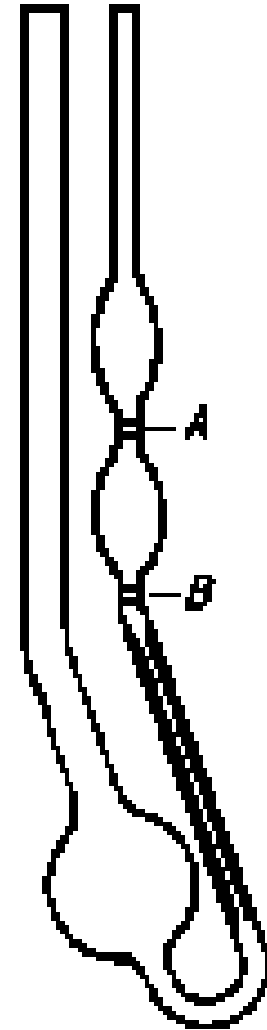
oldat

oldószer

Specifikus viszkozitás (η_{sp})

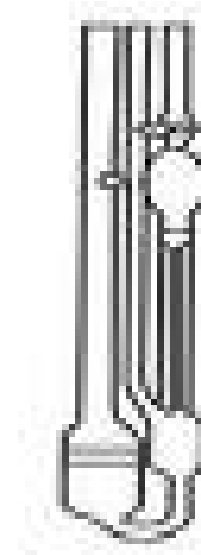
$$\eta_{sp} = \eta_{rel} - 1$$

Ostwald-féle viszkoziméter

Redukált viszkozitás (η_{red})

$$\eta_{red} = \frac{\eta_{sp}}{c}$$

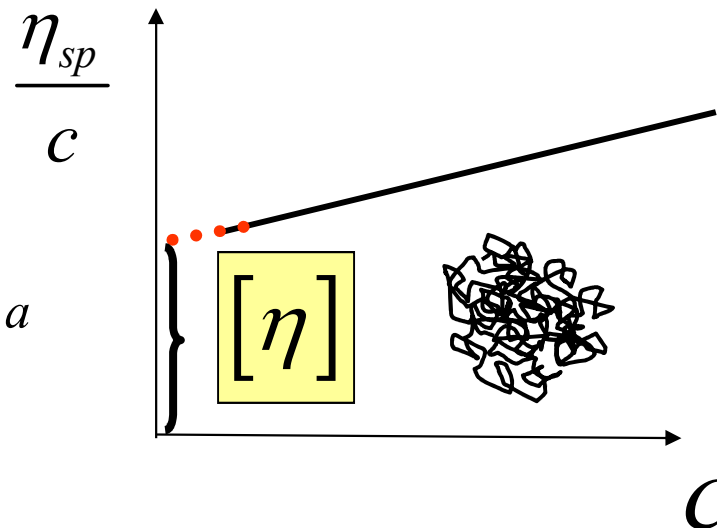

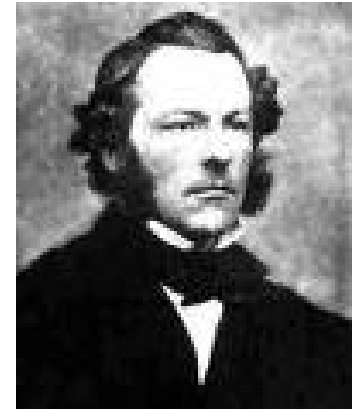
Jellemző viszkozitás ($[\eta]$)

Ubbelohde féle viszkoziméter

$$[\eta] = \lim_{c \rightarrow 0} \eta_{red}$$

$$[\eta] = k \cdot M^a$$

George Stokes
1819-1903

$$\tau = \eta \frac{dv_x}{dy}$$

$$f_s = 4R^2\pi \cdot \tau$$

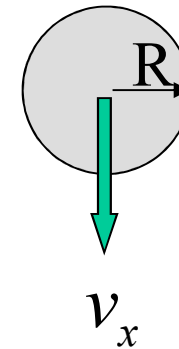
$$\frac{dv_x}{dy} = \frac{v}{R}$$

$$f_s = 4R^2\pi \cdot \eta \cdot \frac{v}{R}$$

$$f_s = 4\pi\eta R v_x$$

Stokes törvény:

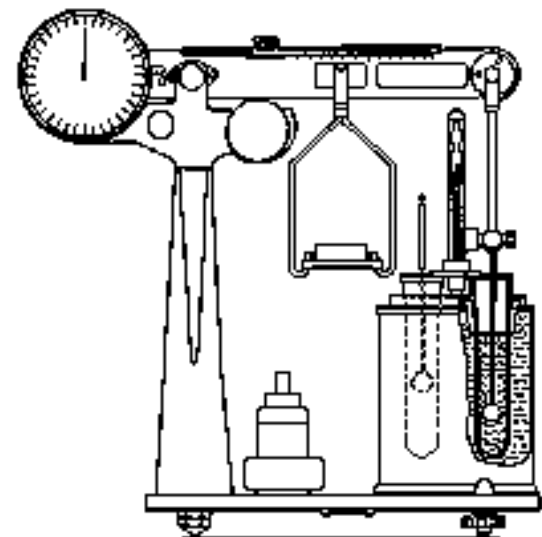
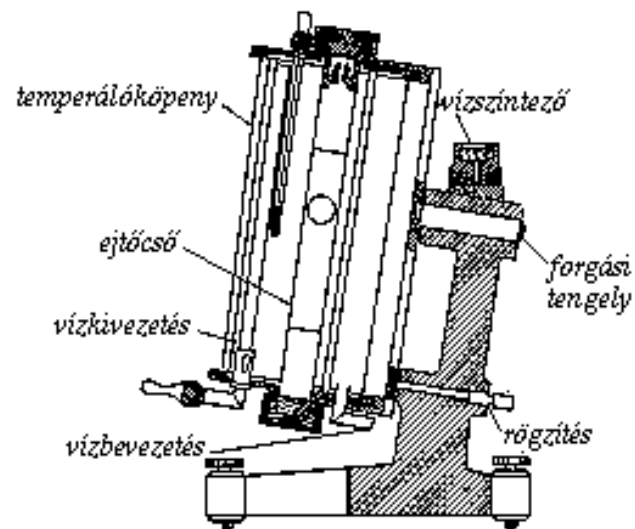
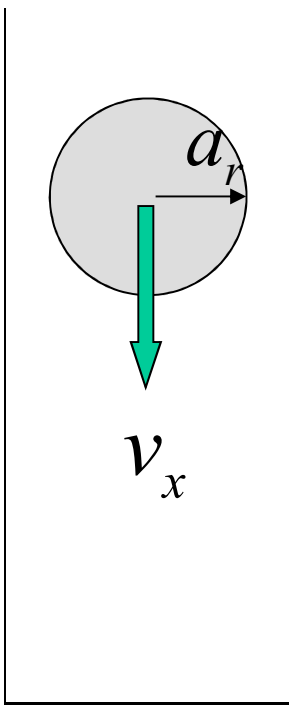
$$f_\eta = 6\pi\eta R v_x$$

$$f_g = f_\eta$$

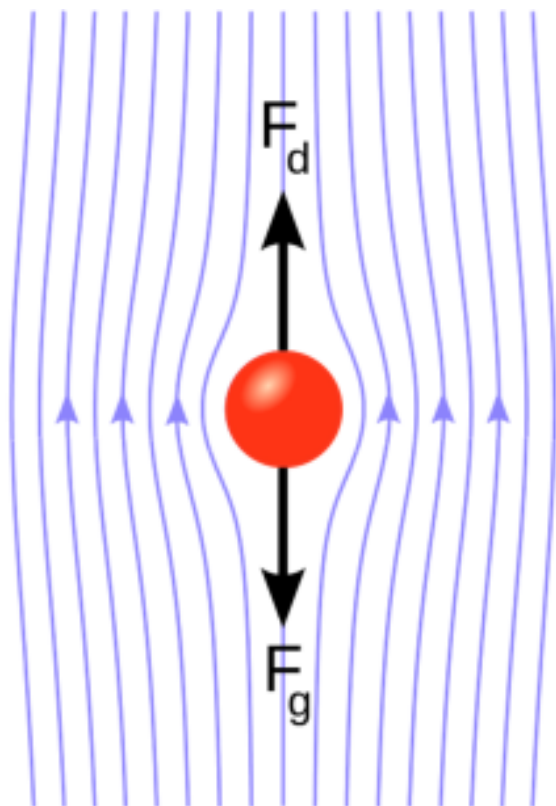
$$v_x = \frac{2}{9} \frac{R^2 \Delta \rho g}{\eta}$$

$$f_{\eta} = 6\pi\eta a_r v_x$$

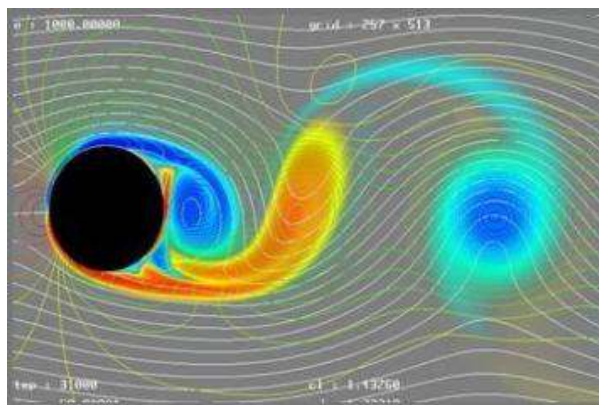
Höppler féle viszkoziméter

Kármán örvénysor

lamináris

$$R_e < 2100$$

turbulens

$$R_e \gg 2100$$

Kármán Tódos
1881-1963

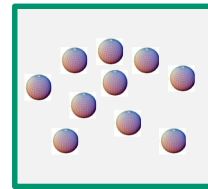
Híg szuszpenziók viszkozitása

Általában *newtoni* viselkedés

Einstein-egyenlet

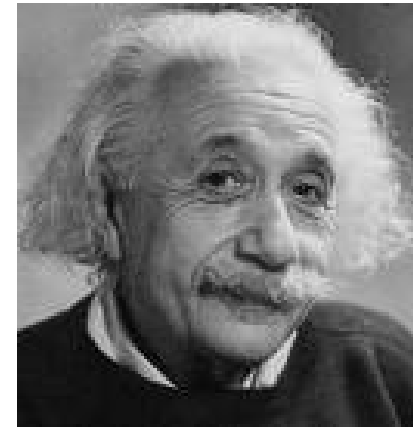

$$[\eta] = 2.5\Phi$$

$$\eta = \eta_o (1 + 2.5\Phi)$$

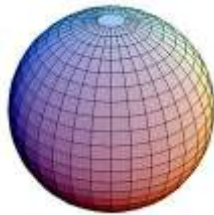
Térfogati tört

Albert Einstein
1879-1955

Einstein-egyenlet általánosítása:

$$[\eta] = \nu_a \Phi$$

$$\eta = \eta_o (1 + \nu_a \Phi)$$

Aszimmetria faktor

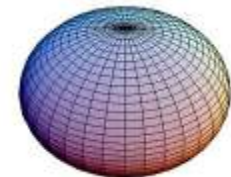
$$\nu_a = \frac{(a/b)^2}{15 \left[\ln \left(\frac{2a}{b} \right) - \frac{3}{2} \right]} + \frac{(a/b)^2}{5 \left[\ln \left(\frac{2a}{b} \right) - \frac{1}{2} \right]} + \frac{14}{5}$$

Prolát elipszoid

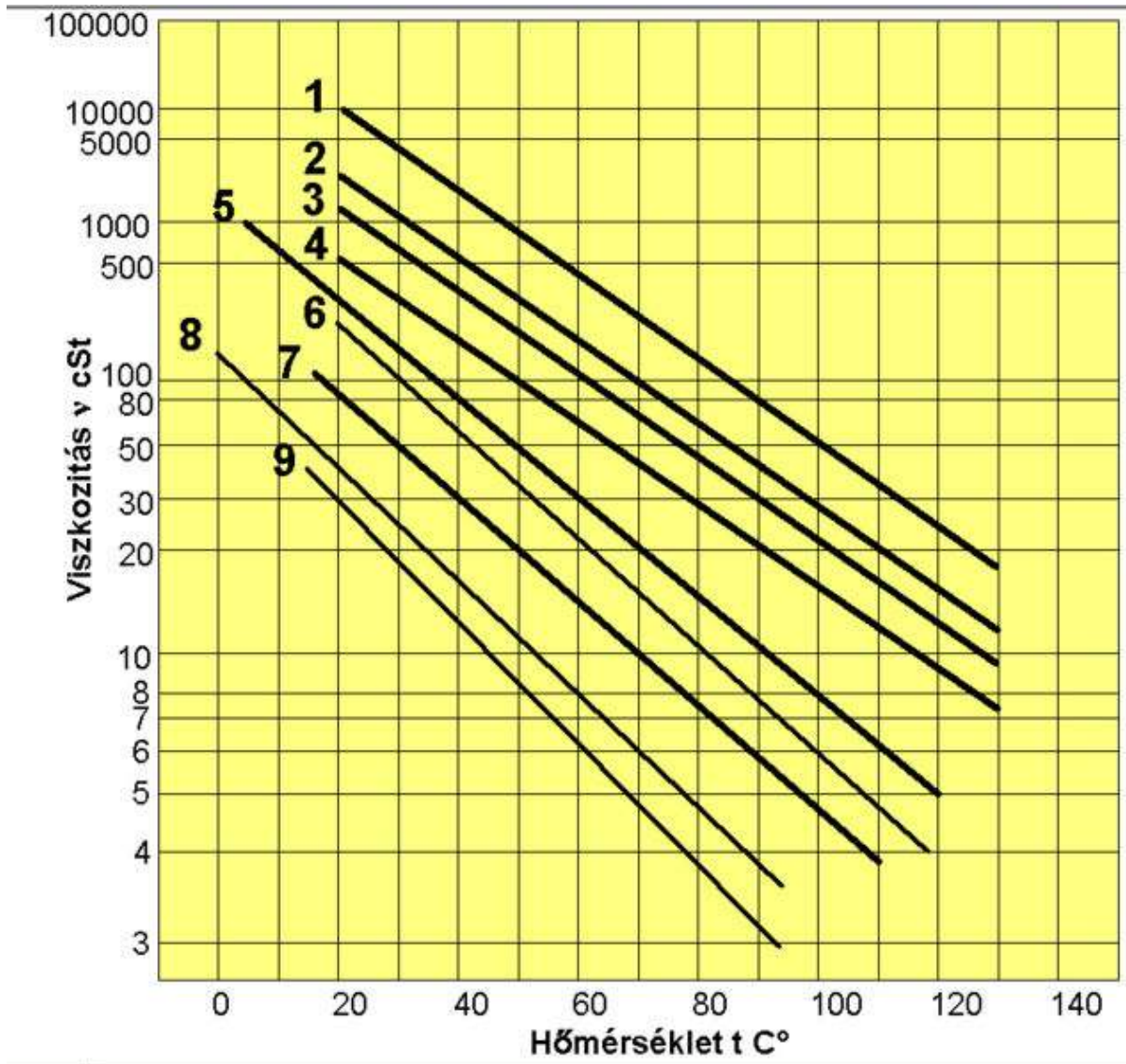
$$\nu_a = \frac{16(a/b)}{15 \tan^{-1}(a/b)}$$

Oblát elipszoid

DNS-re: $a/b = 27,8$ $\nu_a = 65,2$

A viszkozitás függése a hőmérséklettől:

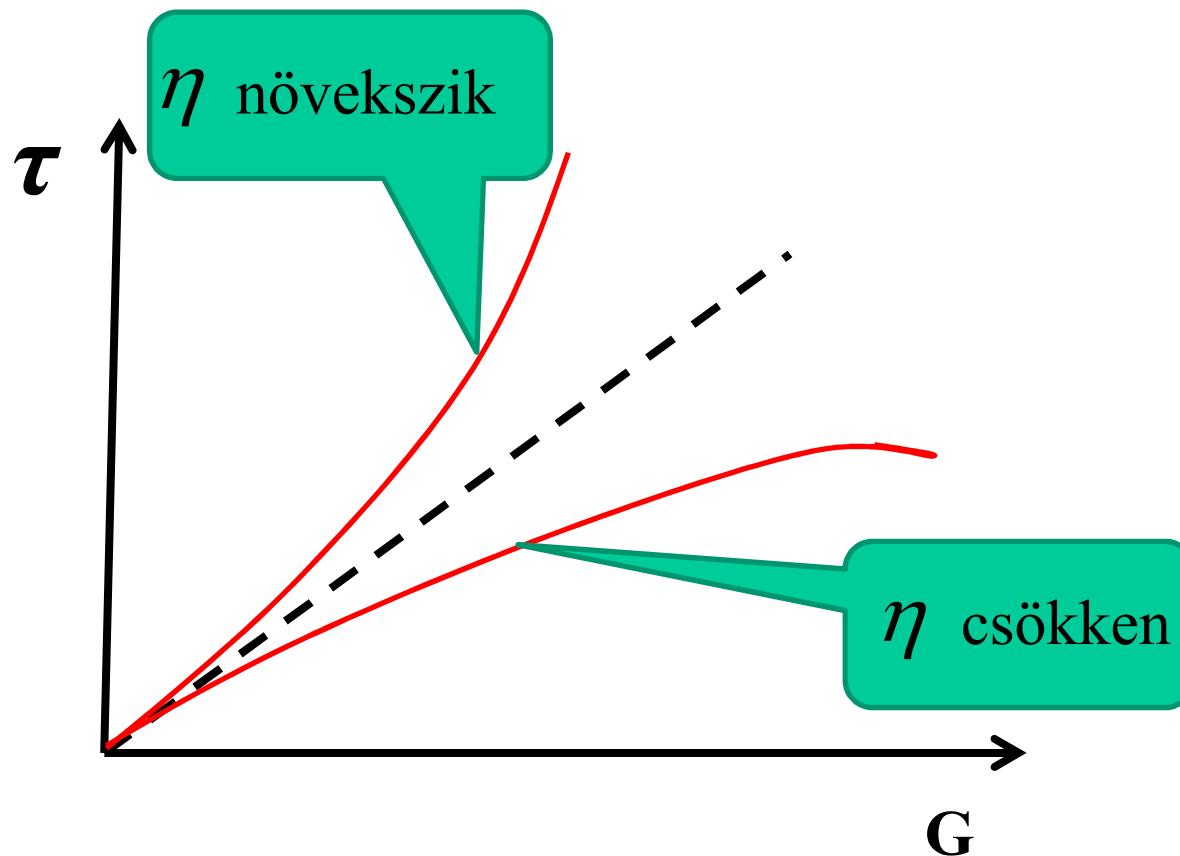
$$\eta(T) = \eta_o \exp\left(\frac{E_a}{RT}\right)$$

Stokes-Einstein törvény:

$$D = \frac{k_B T}{6\pi\eta a_r}$$

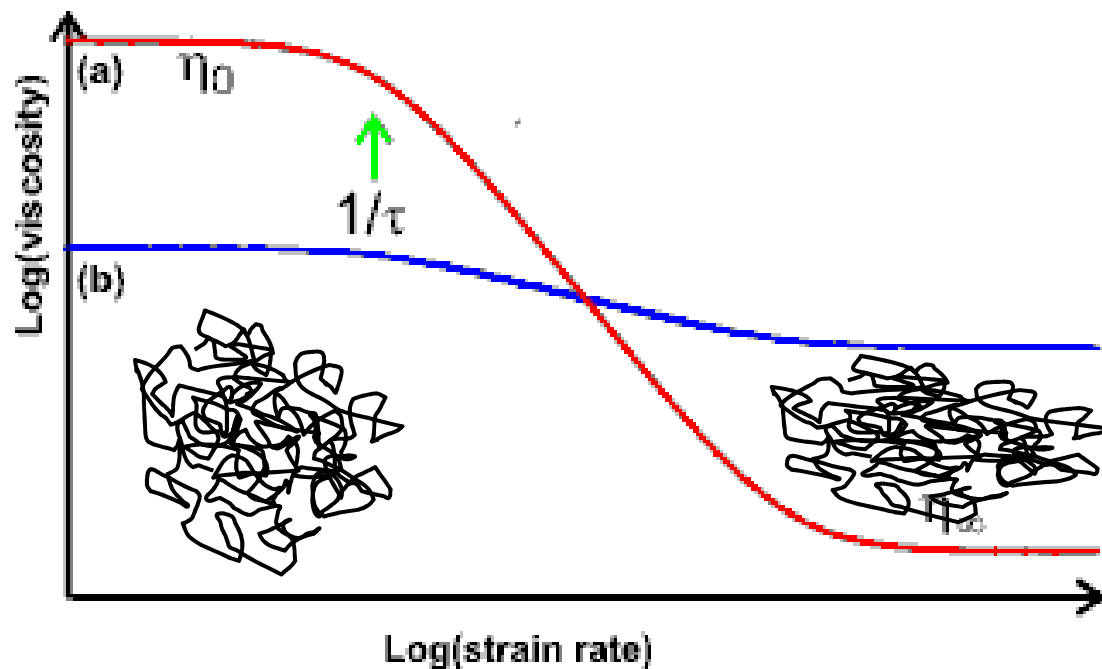
Nem newtoni folyadékok

- viszkozitás nagysága az anyagi minőségen kívül a **deformációs hatás mértékétől** és **idejétől** is függ.

• szerkezeti viszkozitás

Viszkozitás csökken nyírás hatására

polimer oldat

festék

ketchup

Vér áramlása elágazó erekben

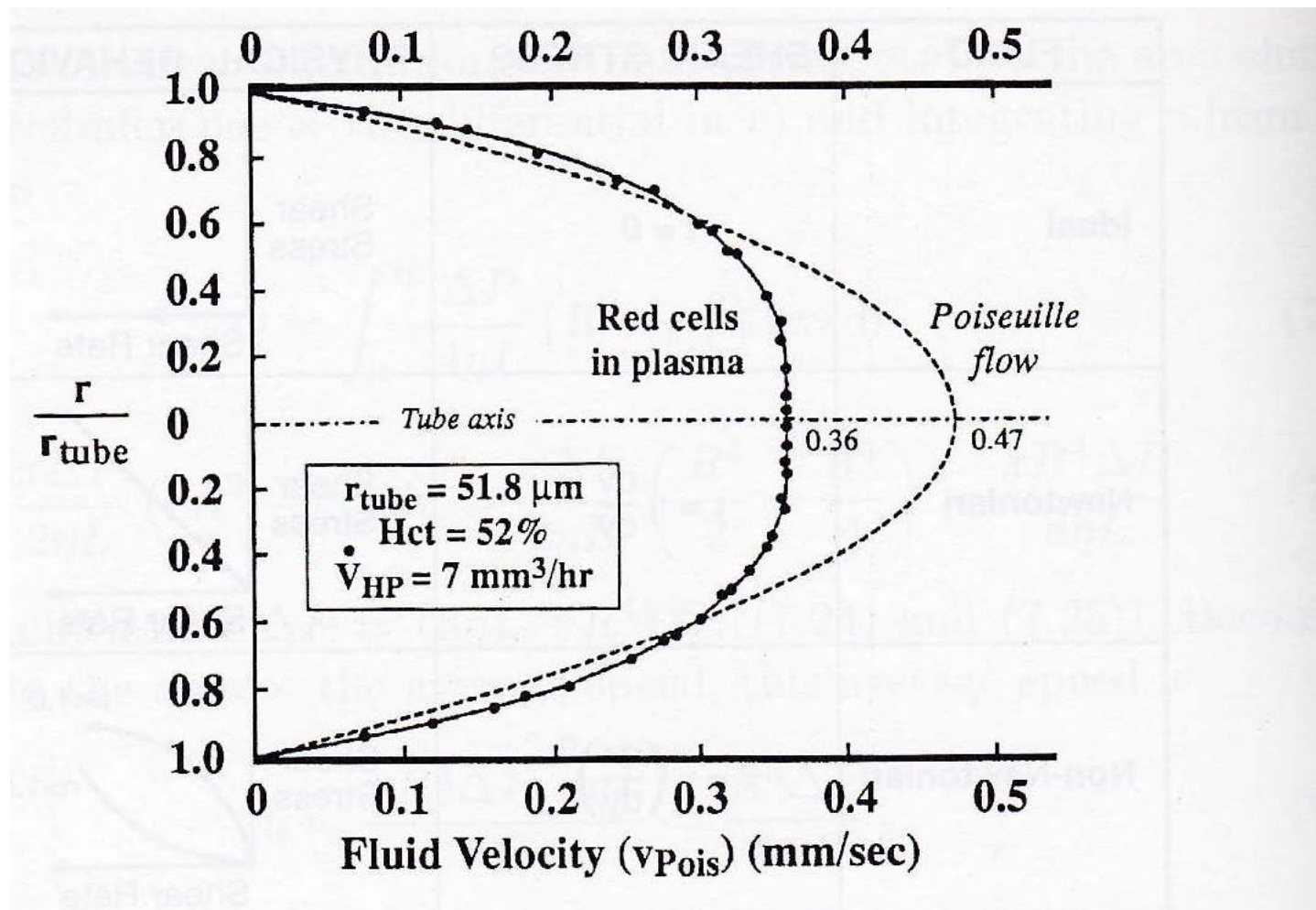

$$I_V = \frac{\pi \cdot R_o^4}{8\eta L} \cdot \Delta P = \frac{1}{R_{res}} \cdot \Delta P$$

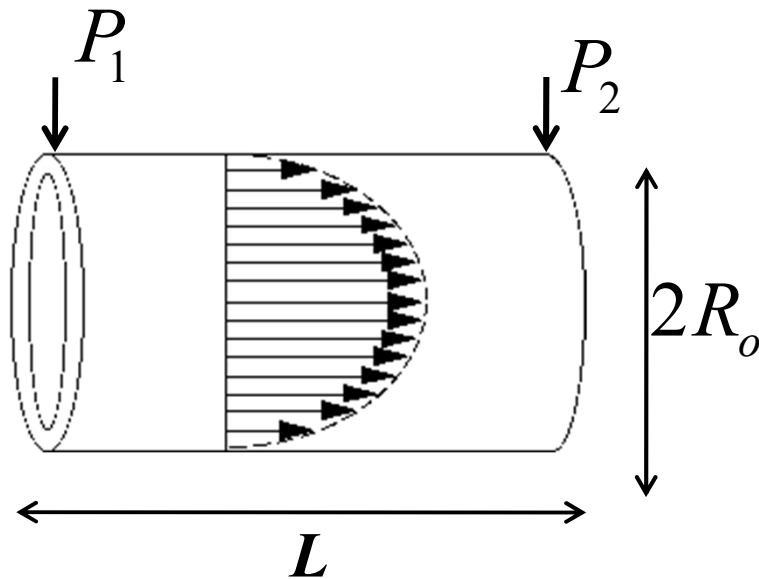
$$R_{res} (soros) = \sum_i R_{res,i}$$

$$\frac{1}{R_{res} (párhuzamos)} = \sum_i \frac{1}{R_{res,i}}$$

érszakasz	átmérő cm	hossz cm	elágazások száma	áramlási seb. cm/s
aorta	2,4	40	1	23
artériák	0,4	15	160	5
kapillárisok	0,0007	0,07	$1,2 \cdot 10^{10}$	0,022
vénák	0,5	15	200	2,5

Gázok áramlása kapillárisban

$$\tau = -\eta \cdot \frac{dv_x}{dr}$$

$$I_V = \frac{dV}{dt} = \frac{RT}{P} \frac{dn}{dt} = \frac{RT}{P} I_n$$

$$\tau = \frac{r^2 \pi \cdot dP}{2r \pi \cdot dx} = \frac{r}{2} \left(\frac{dP}{dx} \right) \neq \frac{r}{2} \left(\frac{\Delta P}{L} \right)$$

$$I_n = \frac{R_o^4 \pi}{8\eta} \frac{P}{RT} \frac{dp}{dx}$$

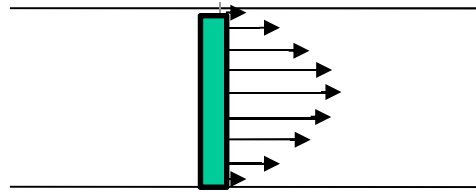
$$I_n dx = \frac{R_o^4 \pi}{16\eta RT} d(p^2)$$

$$I_n = \frac{R_o^4 \pi}{16L\eta RT} (P_1^2 - P_2^2)$$

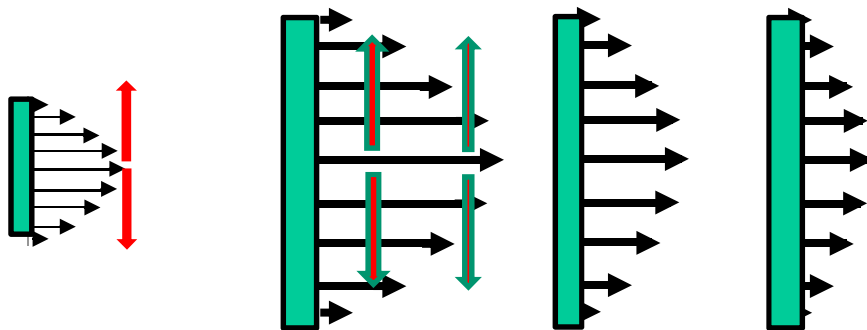
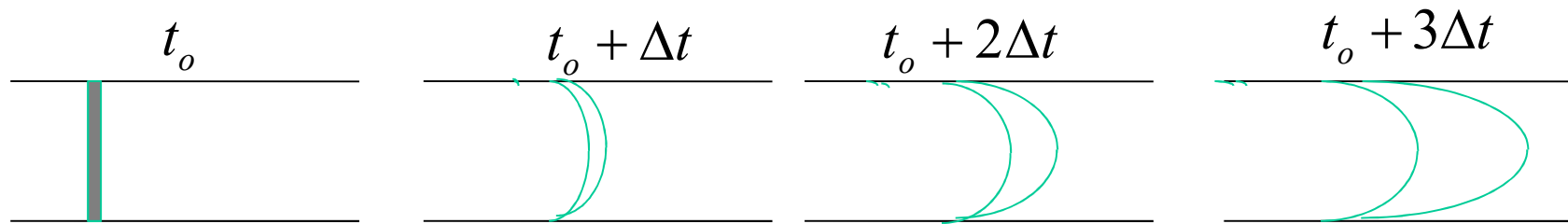
A gáz áramlási sebessége nem a nyomások, hanem a nyomásnégyzetek különbségével arányos!

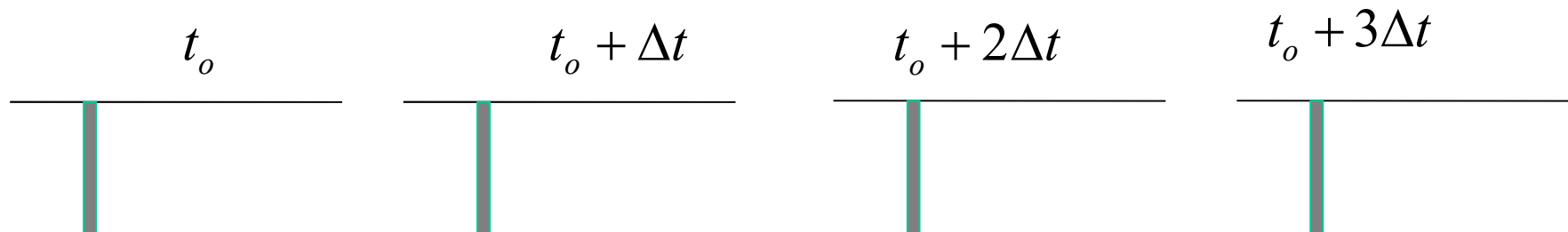
Áramlás és diffúzió

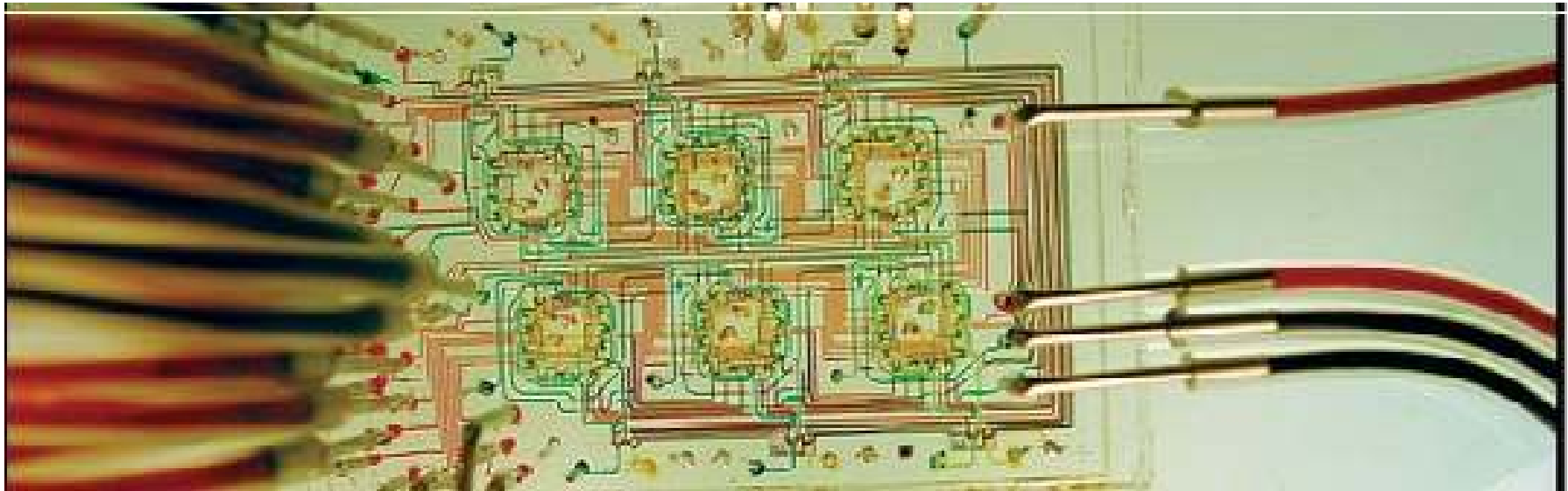
Az áramlási profil következtében a koncentrációs réteg szétfolyik?

Az áramlás irányára merőleges diffúzió megakadályozza a réteg szétterjedését!

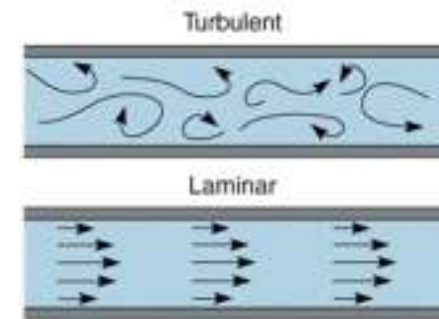
Microfluidics: science and technologies for designing/fabricating devices and processes for handling and control of minute amounts of fluids in a miniaturized system

$$R_e = \frac{v \cdot \rho \cdot d}{\eta}$$

mikrofluidika

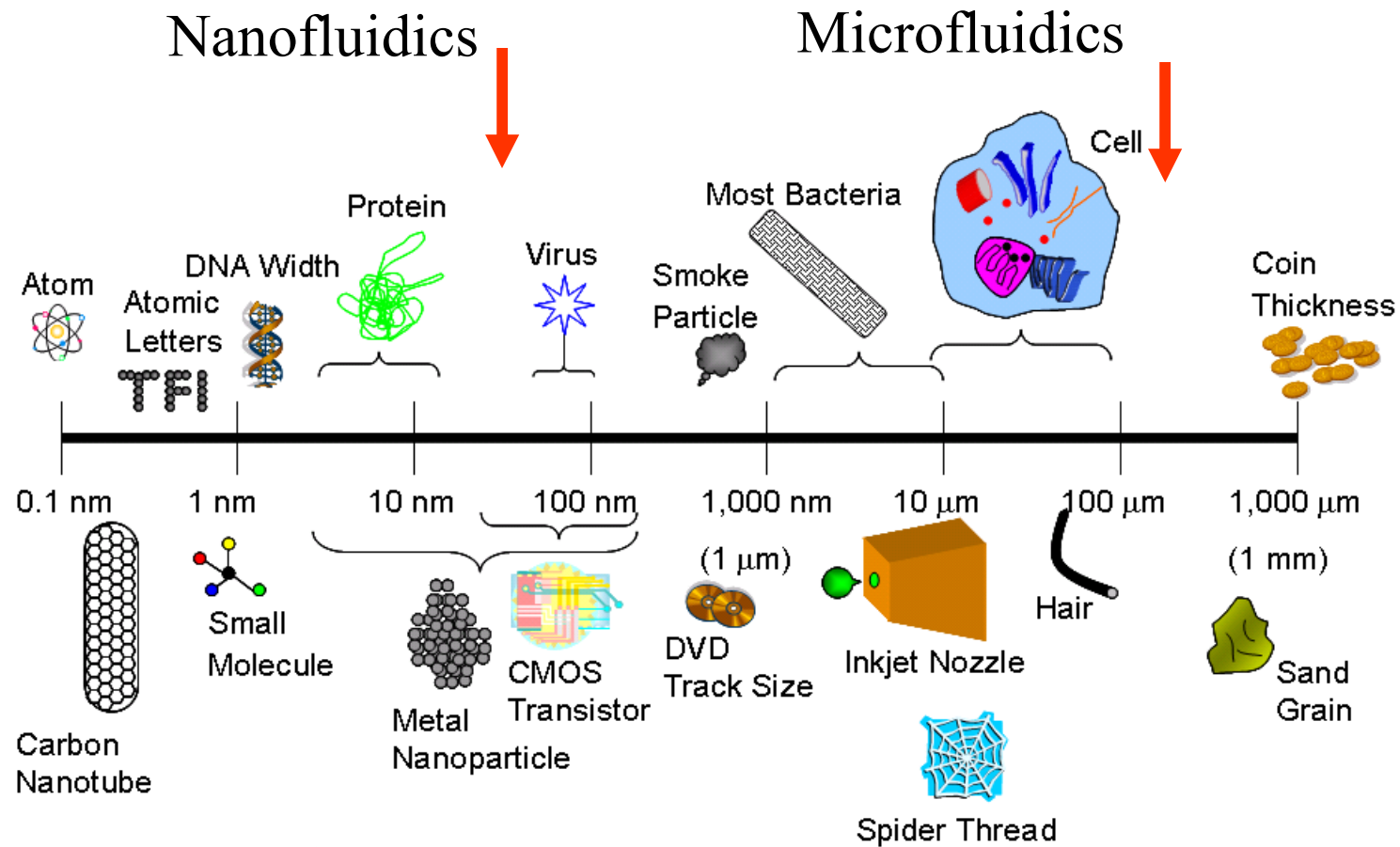
lamináris áramlás !

- opposite to turbulent flow
- low Reynold's number (inertial to viscous forces)
- flow follows certain paths
  - mixing typically does not occur
  - predict the position of a particle (if the start position is known)

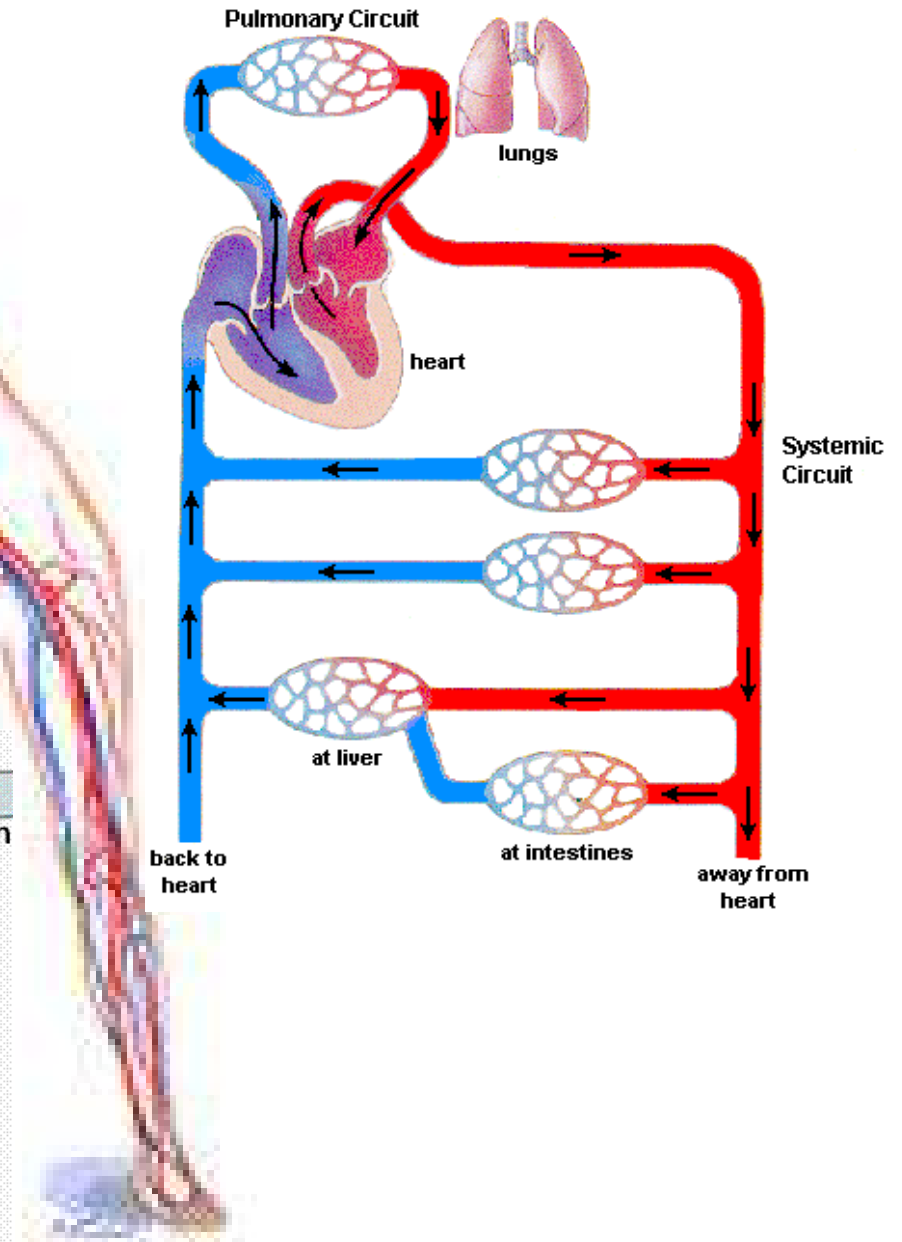
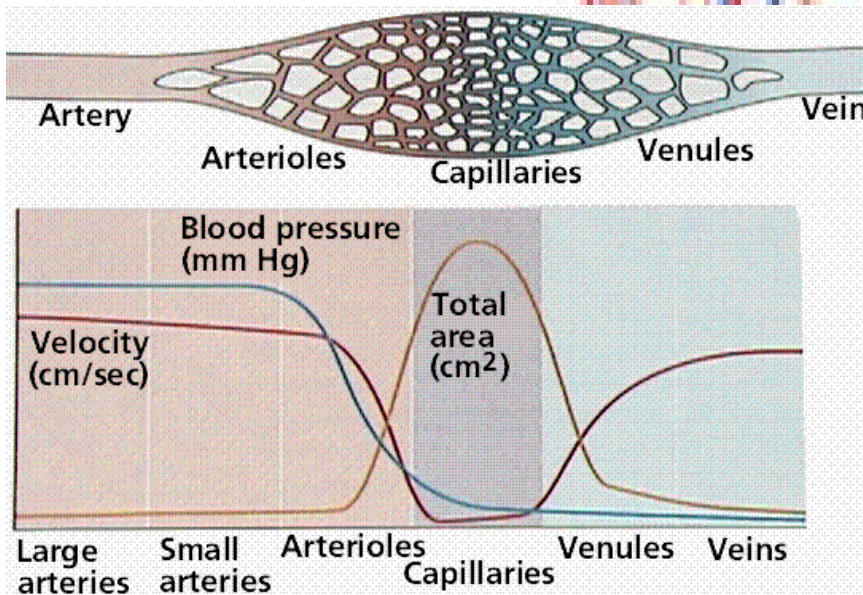

Microfluidics compared to some important objects

Nature Uses Microfluidics!

Pump, valves,
manifold,
functional “chips”,
reagents

Konduktív transzportfolyamatok egységes leírása

	diffúzió	hővezetés	reológia
ÁRAM:	komponens áram (tömeg áram)	energia áram	impulzus áram
HAJTÓERŐ:	∇c	∇T	∇v
ÁRAMSŰRŰSÉG:	$j_n = -D\nabla c$	$j_Q = -k\nabla T$	$j_i = -\eta\nabla v$
VÁLTOZÁS:	$\frac{\partial c}{\partial t} = D\nabla^2 c$	$\frac{\partial T}{\partial t} = \alpha\nabla^2 T$	

Fick

Fourier

Newton

Laplace operátor: $\nabla^2 = \frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2}$

Alap – energiaforgalom: **BMR**
Basal metabolic rate

$$BMR = \left. \frac{dQ}{dt} \right|_{nyugalom}$$

$$BMR \propto m_b^{3/4}$$

Kleiber törvény

A BMR a korral csökken

$m_b = 70$ kg   7029 kJ/nap   293 kJ/óra   81 W férfi
60 W nő

Energiaforgalom:(MR) és oxigén fogyasztás

alvás	83 W	O_2 : 0,24 L/perc
séta	265 W	O_2 : 0,76 L/perc
kerékpározás	400 W	O_2 : 1,13 L/perc

Átlagos ember átlagos termikus jellemzői:

Fajhő: 3,47 kJ/kgK

70 kg-os személy hőkapacitása: 243 kJ/C°

$$Q = C \cdot m_b \cdot \Delta T \quad \frac{dQ}{dt} = C \cdot m_b \cdot \frac{dT}{dt} \quad \frac{dT}{dt} = \frac{1}{C \cdot m_b} \cdot \frac{dQ}{dt} = \frac{1}{C \cdot m_b} \cdot BMR$$

$$\boxed{\frac{dT}{dt} = \frac{BMR}{C \cdot m_b}} \quad \longrightarrow \quad \frac{dT}{dt} = 1,2 \text{ C}^\circ/\text{óra} \quad \text{Ha nem lenne veszteség és fizikai aktivitás!}$$

Hővesztesség: sugárzás: 54 – 60 %

Levegő : 25 %

Izzadás : 7 %

Légzés : 14 %

Fizikai aktivitás esetén

$$\frac{dQ}{dt} = f \cdot BMR$$

$$\frac{dT}{dt} = f \cdot \frac{BMR}{C \cdot m_b} \approx 1,2 f C^\circ / h$$

$$0 < f < 20$$

Fizikai aktivitás

aktivitás	f
alvás	1
ülés	1,5
állás	1,7
gyaloglás	4,7

Evés és hőtermelés nyugalomban

	Nagy evő	Kis evő	arány
Test súly (kg)	54,2	52,7	1,03
Kaja energia (kJ/nap)	9916	6485	1,54
Nappali hőtermelés (kJ/nap)	9079	5815	1,55
Éjszakai hőtermelés (kJ/nap)	7196	4602	1,56

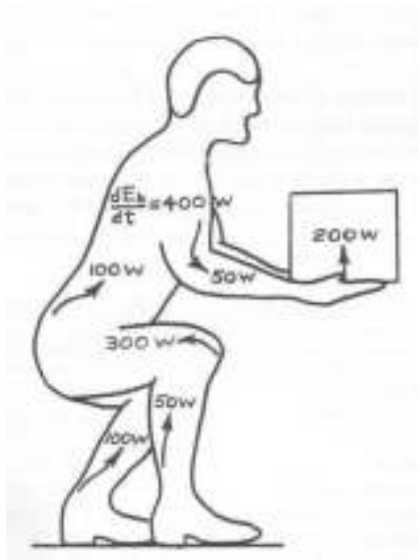
de....

$$\frac{dQ}{dt} = f \cdot BMR$$

$$0 < f < 20$$

Fizikai aktivitás

Energiaforgalom és mozgás

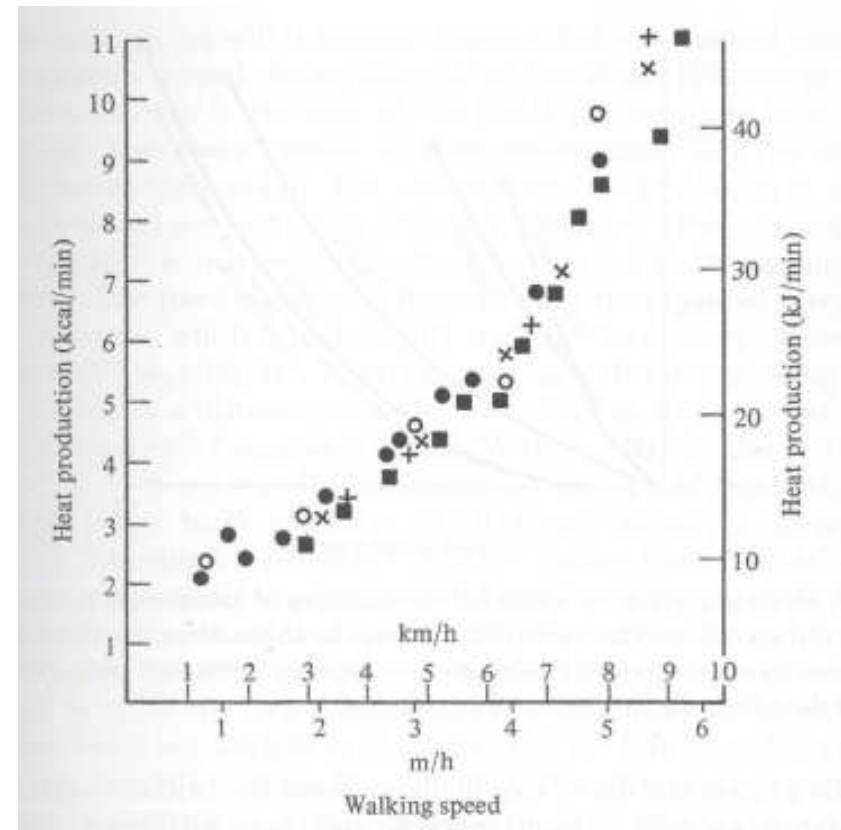

munka(fizika) $\neq$ munka(biológia)

külső

belső

Gyaloglással felszabadított hő függése a sebességtől.

Biológiai hőforgalom mérése

Direkt kalorimetria

Indirekt kalorimetria

$$\Delta Q = Q_{\text{metabolizmus}} + Q_{\text{veszteség}}$$

Oxigén fogyasztás és/vagy
CO₂ termelés arányos a
hőtermeléssel

$$Q_{\text{veszteség}} = Q_{\text{sugárzó}} + Q_{\text{konvektív}} + Q_{\text{konduktív}} + Q_{\text{párolgási}} + Q_{\text{légzés}}$$

kötési energia

- hő
- munka
- (vég)termék

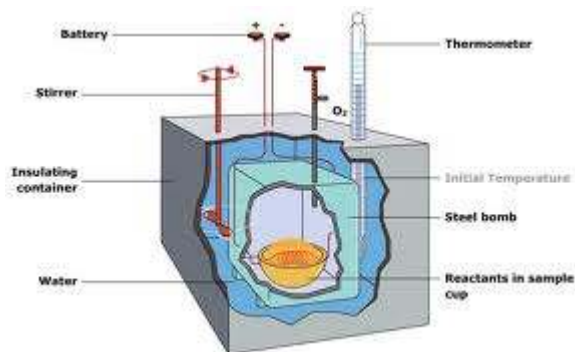
54-60 %

25 %

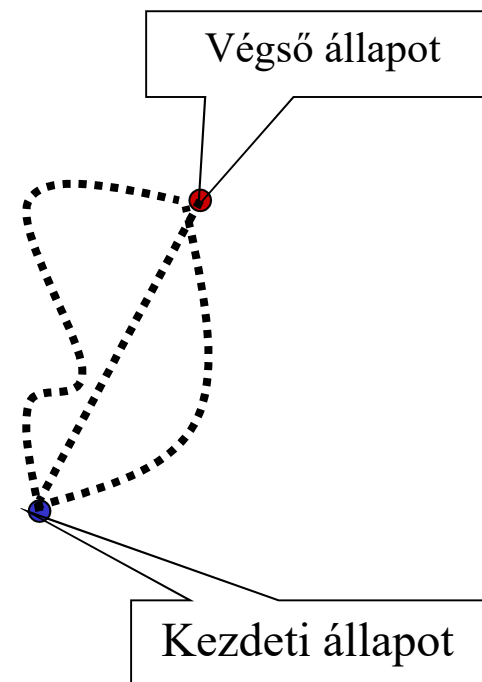
7 %

14 %

Direkt kalorimetria

Hess tétele:

anyag	kalorimetrikus energia kJ/g
szénhidrát	17,1
fehérje	23,6
etanol	29,7
zsír	39,6

anyag	energia sűrűség J/Kg
ATP	$1,0 \cdot 10^5$
H_2	$1,2 \cdot 10^8$
zsír	$3,9 \cdot 10^7$
glükóz	$1,6 \cdot 10^7$

Direkt és indirekt kalorimetria

1 mól glükóz oxidációjához 6 mól=134,46 L oxigén kell!

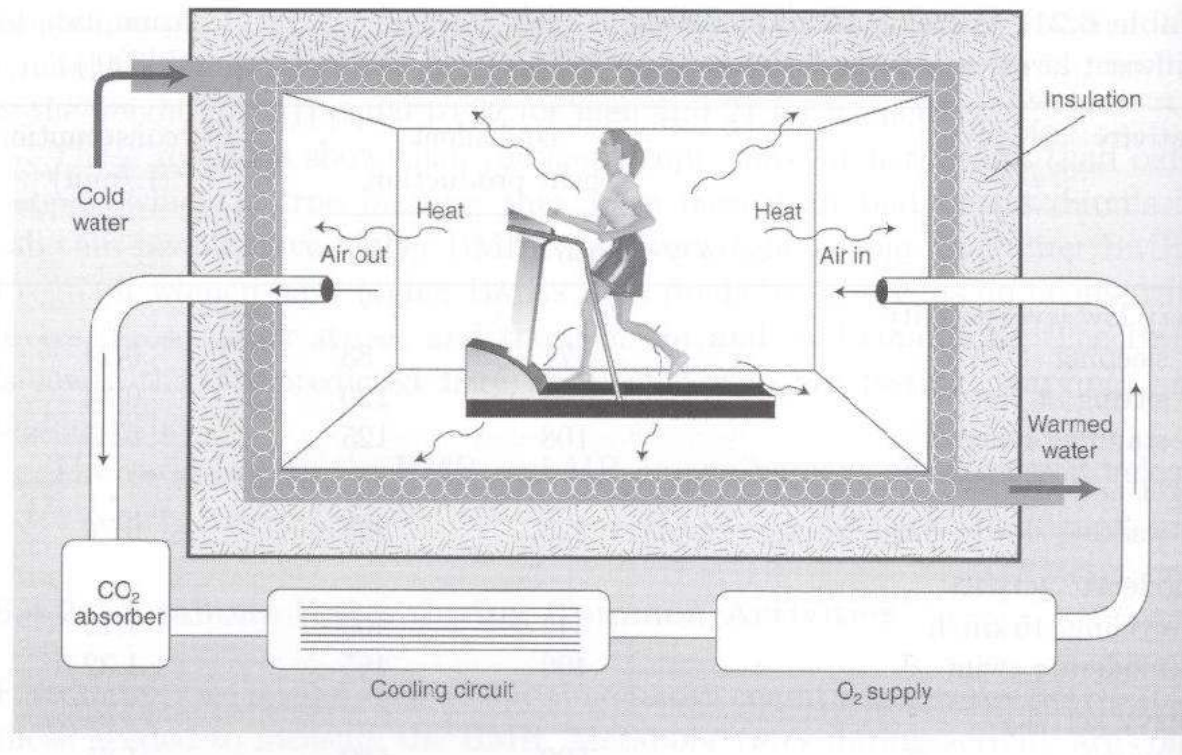
$$\Delta H = +2817 \text{ kJ}$$

Oxigén energia egyenérték

1 L oxigén fogyasztására 21 kJ energiát jelent

komponens	kalorimetrikus energia kJ/g	Oxigén egyenérték kJ/L	Széndioxid egyenérték kJ/L
szénhidrát	17,1	21,1	21,1
fehérje	23,6	18,7	23,3
etanol	29,7	20,3	30,3
zsír	39,6	19,8	27,9

Direkt és indirekt kalorimetria

$$\Delta H = +2817 \text{ kJ}$$

$$\Delta H = +1757 \text{ kJ}$$

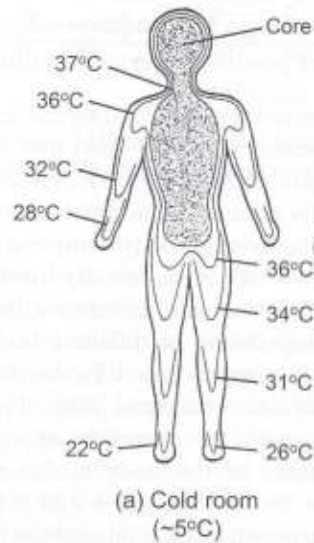
$$\eta = 61 - 65 \%$$

Kalorimetria > metabolitika
(V=konst.) (p=konst.)

A BELSŐ ENERGIA (*HŐ*) TRANSZPORTJA

Hol keletkezik a nyugalmi metabolikus hő?

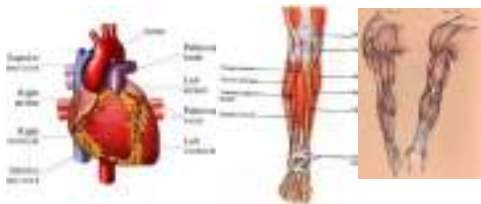

<i>agyvelő</i>	25%
<i>szív</i>	15%
<i>vázizom</i>	25%
<i>hasi zsigerek</i>	25%
<i>vese</i>	6%
<i>bőr</i>	4%

A szervezetben belül a hőmérséklet eloszlás nem homogén.

mag

köpeny

Hol veszik el a metabolikus hő?

$$Q_{\text{veszteség}} = Q_{\text{sugárzó}} + Q_{\text{konvektív}} + Q_{\text{konduktív}} + Q_{\text{párolgási}} + Q_{\text{légzés}}$$

54-60 %

25 %

7 %

14 %

Konduktív hővezetés: **Fourier törvények**

$$j_Q = -k_T \frac{\Delta T}{\Delta x} \quad \frac{\partial T}{\partial t} = \alpha \nabla^2 T \quad \leftarrow \text{függvény görbülete} \quad \alpha = \frac{k_T}{\rho \cdot C_p}$$

anyag	T/K	$k_T / Wm^{-1}K^{-1}$	α / m^2s^{-1}	$c_p / kJkg^{-1}K^{-1}$
levegő	300	0,025	$2,11 \cdot 10^{-5}$	1,006
víz	300	0,609	$1,5 \cdot 10^{-7}$	4,186
zsír	298	0,21	$0,69 \cdot 10^{-7}$	3,258
vér	298	0,642	$1,76 \cdot 10^{-7}$	3,889
bőr	310	0,442	$1,19 \cdot 10^{-7}$	3,471

$$\frac{dQ_{\text{hővezetés}}}{dt} = -k_T \cdot A_s \cdot \frac{dT}{dx}$$

Pennes bio-hő egyenlete

$$\rho_t c_t \frac{\partial T}{\partial t} = \nabla(k_t \nabla T) + c_b w_b (T - T_b) + Q + Q_m$$

Parameter name	Symbol	Tissue	Tumor
Thermal conductivity (W/m)	k	0.42	0.42
Blood perfusion rate (1/s)	ω_b	$18e^{-8}$	$9e^{-6}$
Density (kg/m ³)	ρ_b	920	920
Specific heat of blood (J/kg.K)	c_b	3000	3000
Arterial blood temperature (K)	T_b	310	310
Metabolic heat generation rate(W/ m ³)	Q_{met}	450	29000

Testhőmérséklet szabályzás

metabolizmus ↔ hőveszteség

$T=28\text{ }^{\circ}\text{C}$ ♥ fibrilláció

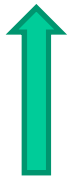
$T=30\text{ }^{\circ}\text{C}$ Hőmérséklet szabályzás felborul

$T=33\text{ }^{\circ}\text{C}$ Tudat vesztés

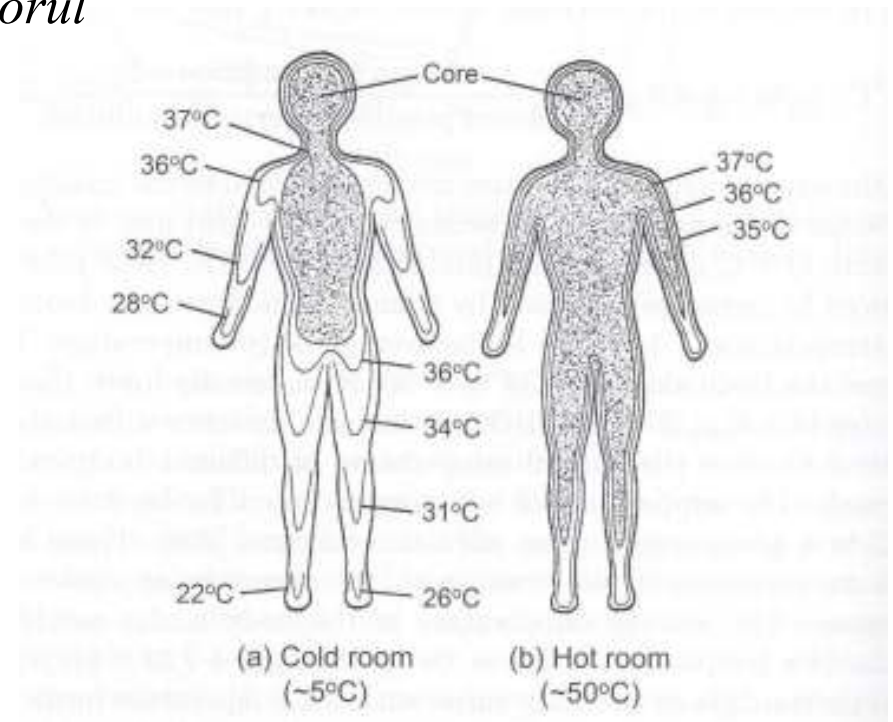
$T=37\text{ }^{\circ}\text{C}$

$T=41\text{ }^{\circ}\text{C}$ Központi idegrendszer -

$T=42\text{ }^{\circ}\text{C}$ Fehérjék denaturálódnak

testhőmérséklet

*egységyi
felület*

Hőszugárzás

Wien törvény: $R = \varepsilon \sigma T^4$ ε : emisszió

Stefan-Boltzmann konst.: $\sigma = 5,67 \cdot 10^{-8} \text{ W / m}^2 \text{ K}^4$

$$-\frac{dQ_{\text{sugárzó}}}{dt} = R \cdot A_s = \varepsilon \sigma T^4 \cdot A_s$$

$A_s = 1,85 \text{ m}^2$ átlagos felület

$\varepsilon \cong 1$ emberi bőr

$$\frac{dQ_{\text{sugárzó}}}{dt} = \left. \frac{dQ}{dt} \right|_{\text{nyereség}} - \left. \frac{dQ}{dt} \right|_{\text{veszteség}}$$

$$R = \varepsilon \sigma (T_{\text{test}}^4 - T_{\text{környezet}}^4)$$

$$\varepsilon_1 = \varepsilon_2 = \varepsilon$$

anyag	emisszió
emberi bőr	0,95 – 0,99
fa	0,99
beton	0,95
tégla	0,92

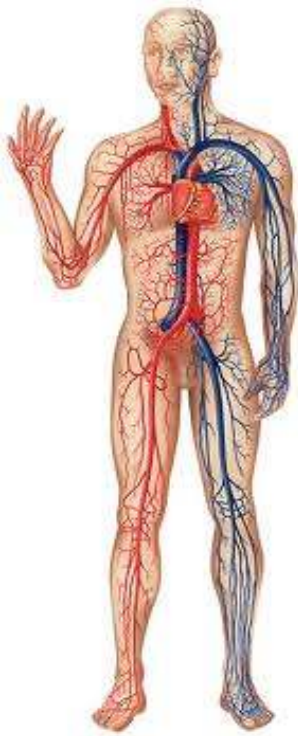
Konvektív hővezetés (1)

$$-\frac{1}{A_s} \frac{dQ_{konvektív}}{dt} = h_c \cdot (T_{bőr} - T_{levegő})$$

h_c : egységnyi felületre vonatkozó
konvektív hővezetési tényező
 $W / m^2 C^o$

Szél sebessége [m/s]	$h_c [W / m^2 C^o]$
0,1	2,6
0,6	6,4
2,0	11,7
4,0	16,6

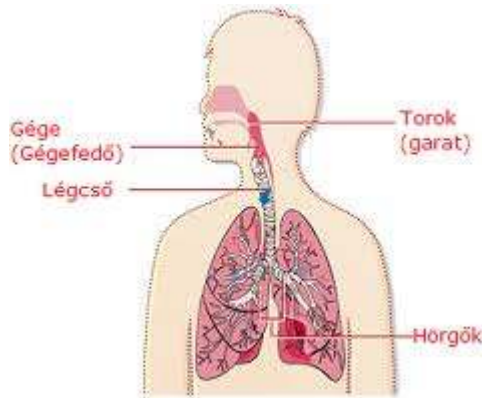
Szélben: $h_c = 10,45 - v + 10v^{1/2}$ v : áramló levegő sebesség: m/sec
(közelítés)

Testen belüli hővezetés (2)

(Test és vér közötti hővezetés)

$$-\frac{1}{A_s} \frac{dQ_{\text{véráram}}}{dt} = h_c \cdot (T_{\text{vér}} - T_{\text{testrész}})$$

Hővesztés párolgással (1) légzés

Ki- és belégzés térfogata nyugalomban: 500 ml

Ki- és belégzés frekvenciája nyugalomban: 12 – 14 / perc

$$I_{\text{levegő}} = \frac{dV_l}{dt} \approx 0,1 \text{ l} \cdot \text{s}^{-1}$$

$$-\frac{dQ}{dt} = \rho_l c_{p,l} (T_{ki} - T_{be}) \frac{dV_l}{dt}$$

V_{izz}

Hővesztesség párolgással (2) *izzadás*

Víz párolgáshője: $\Delta h_{parolgas} = 2,25 \text{ kJ} / \text{g}$

$$-\frac{dQ}{dt} = \Delta h_{parolgas} \cdot (\rho_{lev}^{ki} - \rho_{lev}^{be}) \frac{dV_{izz}}{dt}$$